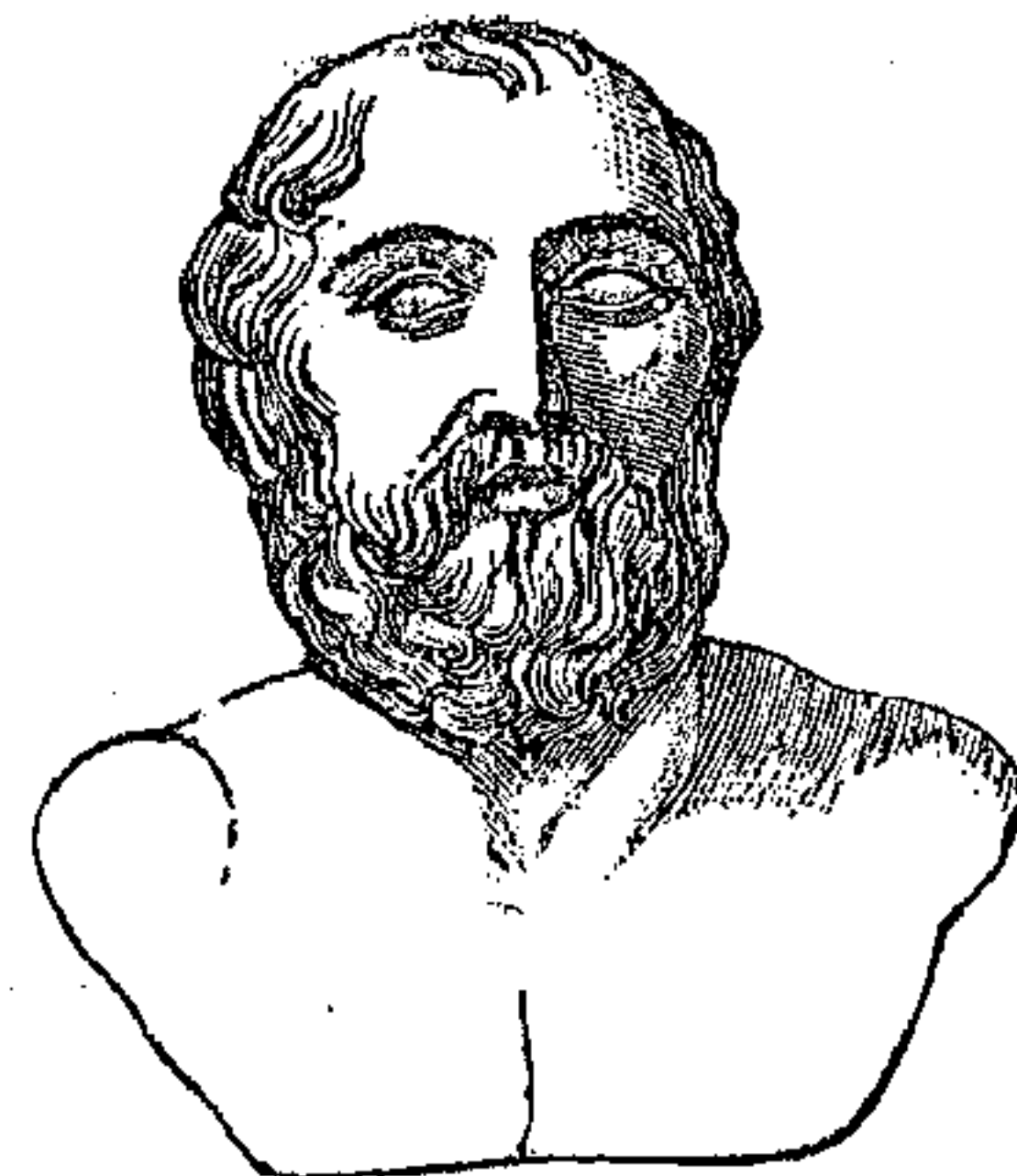

Ἐπαρχία	Ἑλλ. σχολ.	Διδάσκ.	Ἐπαρχία	Ἑλλ. σχολ.	Διδάσκ.
Ἐκ μεταφορᾶς	127	264	Ἐκ μεταφορᾶς	205	413
Γυθείου	3	5	Παξῶν	1	2
Ἐπιδάφρου Λιμηρᾶς	3	5	Λευκάδος	1	4
Μαντινείας	3	13	Κραναιᾶς	3	6
Γόρτυνος	9	22	Σάμης	3	5
Μεγαλοπόλεως	3	6	Πάλλης	2	4
Κυουρίας	7	12	Ἰθάκης	2	4
Εὐβοίας, Καρυστίας	6	11	Ζακύνθου	6	9
Χαλκίδος	5	7	Ἄρτης	1	3
Ξηροχωρίου	2	4	Τσουμέρκων	5	6
Σκοπέλου	2	5	Λαρίσης	1	3
Ἄνδρου	4	6	Τυρνόβου	2	4
Νάξου	4	8	Ἄγυιᾶς	2	3
Τήνου	3	4	Δομοκοῦ καὶ Φαρσάλων	2	5
Μήλου	3	8	Βόλου	11	7
Θήρας	6	9	Τρικκάλων	1	2
Σύρου	4	13	Καρδίτσης	2	3
Κέας	3	6	Καλαμπάκας	5	1
Κερκύρας	1	4	Ἄλμυροῦ	2	2
Μέσης	2	3			
Ὀρους	2	2			
Ἐκ μεταφορᾶν	205	413	Ἑλλ. Σχολ.	257	Διδ. 490

Π Α Τ Ω Ν

ΤΟΜΟΣ Ε'

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1888

ΤΕΥΧΟΣ Γ'.

ΒΡΕΦΙΚΗ ΚΑΙ ΝΗΠΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ

ΥΠΟ

Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

Ἡ θεία Πρόνοια, ἥτις περὶ παντὸς προνοεῖ, ἐνεφύτευσε εἰς τὸ βρέφος καὶ εἰς τὸ νήπιον τὴν κλίσιν καὶ δύναμιν τοῦ κινεῖσθαι καὶ τοῦ παίζειν, ἵνα ταῦτα προάγῃ καὶ ἐνδυναμώσιν αὐτὸ σωματικῶς· ἀλλ' ἵνα καὶ εἰς τὴν ψυχικὴν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν ἐν μέτρῳ τινὶ συντελέσῃ. Ὅθεν οὐ μόνον δὲν πρέπει διὰ σπαργάνων, δεσμῶν καὶ ἄλλων κωλυμάτων νὰ κωλύηται τὸ παιδίον, ἀλλὰ καὶ νὰ εὐκολύνηται δέον πρὸς εὐχαρίστησιν τῶν ὁρμῶν τούτων· καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ κατωτάτῃ ἡλικίᾳ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ κοιτίδι δὲν πρέπει ποτὲ ἐπὶ πολλὴν ὥραν νὰ ἐγκαταλείπηται εἰς ἑαυτὸ, ἄ-

νευ ἀντικειμένου τινός πρὸς διέγερσιν τῆς ἐνεργείας του· Ἡ σωματικὴ ἀδράνεια, ὀκνηρία καὶ μαλθακότης γεννῶσιν ἀναγκαιῶς τὴν διανοητικὴν ὀκνηρίαν καὶ μαλθακότητα. Πρὸς ἀποπαρῆναι τοῦ κινδύνου τούτου συμβάλλει καὶ ἡμὴ πολὺ μαλακῆ ὄντων καὶ πτερῶν συγχειμένη κλίνη τοῦ παιδίου· τὰ ἄλλα κατὰ αὐτοῦ ἔστωσαν ἐλαφρὰ καὶ ὁ ἀήρ ὃν ἀναπνέει

τὴν τῆς διανοητικῆς μαλθακότητος, ἣν ἐπιφέρει ἀλειψίς τοῦ παιδίου εἰς ἑαυτὸ μετὰ τὴν ἀφύπνισιν· αἱ δὲ αἰσθητικαὶ ἀπέναντι τῆς κοιτίδος του κλωβίου περιέκλειστος ἢ θεία καὶ τὸ κελάδημα δύνανται νὰ διεγείρῃ τὴν αἰσθητικὴν τῶν αἰσθήσεων καὶ τοῦ πνεύματός του, ἀλλὰ αὐτὰ τερπνῶς.

Ἡ στιγμὴν ταύτην τῆς ἀναπτύξεως τῆς δραστηριότητος αἰσθήσεων τοῦ σώματος καὶ τῆς τῶν μελῶν αὐτοῦ, τὸ παιδίον ζητεῖ νὰ ἐκδηλώσῃ αὐτομάτως τὸ ἔνδον εἰς τὸ ἔξω. Ὁρῶντος, παύει ὁ πρῶτος βαθμὸς τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπου, τοῦτέστιν ἡ τοῦ νεογνοῦ ἢ βρέφους, καὶ ἀρχεται ἡ τοῦ νηπίου ἢ παιδίου.

Ἔως μὲν ἡ τοῦ ἀνθρώπου ἐσωτερικὴ ὑπαρξίς οὐδὲν ἄλλο ἢ τὸ ἡμιμόνον ἀναρθρὸς καὶ ἀπλῆ· ἐπελθόντος δὲ τοῦ λόγου ἀρχεται ἡ ἐξωτερικὴ ἐκφάνσις τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἡ πολλαπλότης τοῦ εἶνε ἢ τῆς ὑπάρξεώς του· διότι ἐνῶ τὸ ἔνδον αὐτοῦ διοργανοῦται, ὁ ἀνθρώπος προσπαθεῖ νὰ ἐκδηλώται ἐξωτερικῶς κατὰ τρόπον σταθερὸν καὶ βέβαιον.

Ἐν τῇ βαθμίδι ταύτῃ τοῦ βίου, καθ' ἣν ἐκφαίνεται διὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ὁ ἐσωτερικὸς ἀνθρώπος, ἀρχεται ἡ κυρίως ἀνατροφή αὐτοῦ, καὶ παρὰ τὰς σωματικὰς φροντίδας, τὰς ὁποίας πρότερον ἀπῆται, ἐπέρχεται ἡ ἔτι μᾶλλον ἐπιτακτικὴ αὐτοῦ ἀνάγκη ἢ τῆς διανοίας ἐπιμέλεια.

Ἡ ἀνατροφή κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀνήκουσα ἔτι ὅλως εἰς τὴν μητέρα, καὶ εἰς τὸν πατέρα, εἰς τὴν οἰκογένειαν, μεθ' ἧς, κατὰ φυσικὸν νόμον ἀποτελεῖ ἐν ὅλῳ ἀδιαίρετον, κατὰ ταύτην

λέγω τὴν ἐποχὴν τὸ παιδίον ἀόριστόν τινα ἰδέαν ἔχει τοῦ λόγου ὃν δὲν διακρίνει, δὲν χωρίζει ἀπὸ τοῦ πρὸς αὐτὸν λαλοῦντος ἀνθρώπου ὡς πρᾶγμα χωριστόν ἀπ' αὐτοῦ· ἀληθῶς ἀγνοεῖ ἔτι, τί ἐστὶ λόγος.

Καίτοι δὲ ἀληθῶς εἰπεῖν εἶναι δύσκολον τὸ νὰ εἴπῃ τις, ὅτι ἡ δεῖνα περίοδος τῆς ἀναπτύξεως καὶ ἀνατροφῆς εἶναι σπουδαιοτέρα τῆς δεῖνα, φρονουῦμεν ὁμῶς ὅτι ἡ ἐποχὴ αὕτη εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερουσῶν, διότι ἐν αὐτῇ ἀρχεται ὁ ἐσωτερικὸς ἀνθρώπος ἀρχεται νὰ σχετίζεται μετὰ τῶν ἐκτὸς ἀντικειμένων, ἅτινα πρέπει νὰ ἐξηγῶνται αὐτῷ σαφῶς, ἀληθῶς καὶ ἀκριβῶς.

Ὅτε δὲ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τὸ παιδίον δὲν διακρίνει τὰ ὀνόματα ἐκ τῶν πραγμάτων, ἅτινα ταῦτα παριστῶσι, τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ τὰ ἐμψυχα ἀπὸ τῶν ἀψύχων, δῆλον ἐκ τοῦ ὅτι ἐν τοῖς παιγνίοις αὐτοῦ ὁμιλεῖ πρὸς τὰ νινία ἢ κόχλας του καὶ πρὸς ἄλλα ἄψυχα ἀντικείμενα, καὶ φαίνεται ἀποδίδον αὐτοῖς αἰσθήσεις, λόγον καὶ διάνοιαν καὶ ἐνεργὸν ὑπαρξίν ὁμοίαν τῇ ἑαυτοῦ.

Ἡ διάθεσις καὶ κατάστασις αὕτη τοῦ παιδίου οὐκ ὀλίγον βοηθεῖ τὴν ἀνατροφήν αὐτοῦ καὶ τοὺς ἀνατρέφοντας αὐτὸ, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἡξεύρωσι νὰ τὴν ἐπωφεληθῶσι. Ἐὰν παίγνιά του παρέχουσιν αὐτοῖς πολυτίμους εὐκαιρίας προσφυῶς χρησιμοποιούμενα.

Τὸ παίγνιον εἶναι ὁ βεβηστος βαθμὸς τῆς ἀναπτύξεως τοῦ παιδίου ἐν ταύτῃ τῇ ἡλικίᾳ, διότι ἐν αὐτῷ φαίνεται ἐναργῶς ἡ ἐλευθέρως καὶ αὐθόρμητος ἐκδήλωσις τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ καταστάσεως. Ἐν γένει δ' εἰπεῖν, ἡ παιδιὰ εἶναι ὁ γενικὸς τύπος, ἡ γενικὴ εἰκὼν τοῦ καθ' ὅλου ἀνθρωπίνου βίου· διὰ τοῦτο δὲ τὸ παίγνιον γεννᾷ τὴν χαρὰν, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν εὐχαρίστησιν, τὴν πρὸς ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἄλλους εἰρήνην· τέλος δὲ εἶναι ἡ πηγὴ καὶ ἡ ἀρχὴ πάντων τῶν μεγάλων ἀγαθῶν. Τὸ παιδίον παίζει κοπιῶν καὶ ἰδρόνον, τοῦτο δὲ ποιοῦν ἐκγυμνάζει καὶ ἐνδυναμόνει τὸ σῶμά του καὶ παρασκευάζει αὐτὸ χρήσιμον πρὸς ἐπιπόνους

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΠΛΑΤΩΝ

84

ἐργασίας ἐν τῷ βίῳ· πρὸς δὲ τούτοις τὰ διάφορα εἶδη τῶν παιγνίων δεικνύουσι τὸν χαρακτήρα καὶ τὰς ὁρμὰς του, καὶ προσχεδιάζουσι τὸ μέλλον στάδιόν του· συνελόντι δ' εἰπεῖν, τὰ παίγνια τοῦ παιδίου εἶναι οἱ βλαστοὶ ὄλου τοῦ ἀνθρωπίνου βίου.

Αἱ δὲ μέλλουσαι σχέσεις τοῦ παιδίου μετὰ τῆς κοινωνίας τῆς ἀνθρωπότητος, τῆς φύσεως καὶ τοῦ Θεοῦ οὐδὲν ἄλλο ἔσονται ἢ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ τρόπου, καθ' ὃν αἱ διάφοροι αὐτοῦ διαθέσεις διηυθύνθησαν κατὰ τὴν κατωτέραν αὐτοῦ ἡλικίαν. "Οθεν, ὦ φίλοι γονεῖς, ἄς προσέχωμεν! ἀπὸ τῆς τρυφερωτάτης αὐτοῦ ἡλικίας ἢ σωτηρία ἢ ὁ ὄλεθρος αὐτοῦ ἐν ταῖς χερσὶν ὑμῶν κεῖται. Ἐὖθις, ὅπερ βλέπει, λαμβάνει ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ καὶ ὀσφραίνεται, ἐφ' ᾧ θαυμάζει καὶ τοσοῦτον χαίρει, καὶ τὸ ὅποιον ἴσως διεγείρει ἐν αὐτῷ ἀμυδρὰν καὶ ἀσαφῆ τινα ἰδέαν περὶ τοῦ πανσόφου καὶ παναγάθου δημιουργοῦ, εἶναι καλλίστη ἀφορμὴ καὶ κάλλιστον θέμα πρὸς ἀνάπτυξιν διὰ τρόπου καταληπτοῦ αὐτῷ, διὰ λόγου συγκαταβαίνοντος εἰς τὴν μόλις ἀρχομένην διανοητικὴν ἀνάπτυξιν του.

Πολλῆς δὲ σπουδῆς ἄξιός ἐστι καὶ ὁ τρόπος τῆς διατροφῆς αὐτοῦ, καὶ τὸ εἶδος τῆς τροφῆς· διότι καὶ ταῦτα ἐπενεργοῦσιν ἐφ' ὄλου τοῦ βίου, συντελοῦντα νὰ καταστήσωσιν αὐτὸν δραστήριον ἢ ἀδρανῆ, νοήμονα ἢ δύνουν, τοσοῦτον δ' ἐνεργοῦσιν ἰσχυρῶς ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου ἠθικῶς καὶ σωματικῶς, ὥστε ματαίως ἤθελε προσπαθῆσαι ν' ἀπαλλαχθῇ τοῦ κράτους τῶν κακῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐν τῇ νεαρᾷ ἡλικίᾳ κακῆς διαίτης.

Μέχρι τῆς ἡλικίας ταύτης τὸ παιδίον ἀνετρέφετο κατ' οἶκον ὑπὸ τῶν γονέων του καὶ τῆς οἰκογενείας, κατὰ δὲ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, περὶ ἧς νῦν ἔσται λόγος, ὁ ἀνθρώπος, θεωρούμενος καθ' ἑαυτὸν δέον νὰ ἐκπαιδευθῇ διὰ τοῦ σχολείου, οὐ μόνον τὰ εἰς αὐτὸν ἀτομικῶς ἀφορῶντα, ἀλλὰ καὶ τὰ πρὸς τὴν μεγάλην καὶ γενικὴν ἐνότητα τοῦ ἀνθρώπου· διὸ πρῶτον μὲν ὡς ἡ τροφὸς πρέπει καὶ ὁ διδάσκαλος, νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν του εἰς τὰς κλίσεις, τὰς ὁρμὰς καὶ τοὺς πόθους τοῦ παιδός, εἶτα δὲ νὰ σκεφθῇ τὸ πῶς κάλλιον παρασκευάζων δύναται νὰ φέρῃ αὐτὸν

εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου· πῶς δηλαδὴ ἐξακολουθῶν τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ διάπλασιν, τὴν εἰς τὴν καρδίαν ἐμφύτευσιν ἀγαθῶν αἰσθημάτων νὰ πλουτίσῃ καὶ τὸν νοῦν του διὰ ποικίλων γνώσεων ὠφελίμων αὐτῷ εἰς τὸν μετέπειτα βίον. Ἴδού ὁ σκοπὸς καὶ τὸ ἔργον τοῦ σχολείου. Διὰ τοῦ σχολείου λοιπὸν ὁ ἀνθρώπος, ἦτοι ὁ παῖς κτᾶται γνῶσιν τελείαν τῶν ἐκτὸς αὐτοῦ ἀντικειμένων, ἦτοι τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων ἐν γένει, οὐχὶ ὡς ἀποχωριζόμενος τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς ἠθικῆς ἐνεργείας καὶ συμπράξεως αὐτῆς, ἀλλ' ὑποβαλλόμενος εἰς τακτικὴν σειρὰν μαθημάτων, βαθμιαίαν, εὐρυθμον, ἐναρμόνιον καὶ σκόπιμον ἐκπαίδευσιν· ἐκ δὲ τῶν ἐμπνεύσεων τῆς σχολικῆς διδασκαλίας ἀναπτύσσεται μάλιστα ἡ τοῦ παιδός δραστηριότης.

Ἡ θέλησις τοῦ ἀνθρώπου ὁρμάται ἀπὸ τινος σημείου καὶ φέρεται πρὸς ὠρισμένον τινα σκοπὸν. Πρέπει λοιπὸν ἡ μὲν ἀρχὴ τῆς ἐνεργείας νὰ ᾖ ἀμεμπτος, ἡ διεύθυνσις εὐθεῖα καὶ ὁ σκοπὸς σαφῶς διαγεγραμμένος, ἵνα αἱ τοῦ διδασκάλου ἐνεργεῖαι χρησιμοποιοῦσιν ἀπάσας τὰς δυνάμεις τοῦ ἐκπαιδευομένου πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ εἶναι αὐτοῦ. Τὸ παράδειγμα καὶ ὁ λόγος τοῦ πρώτου θέλουσι τὰ μάλιστα διευθύνει τὰς προσπαθείας του ἰδίως εἰς τὴν καρδίαν τοῦ παιδός, ἥτις ἐστὶ γονιμωτάτη πηγὴ ἐνεργείας· ἐὰν ἡ καρδία δὲν ἀποκτήσῃ ἐνεργὸν δύναμιν καὶ σταθερότητα, ἡ θέλησις καθίσταται ἀδρανῆς ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἀγαθοῦ, ἐὰν ἀπεναντίας ἡ καρδία καταστῇ ἰσχυρὰ, ἔσται τοιαύτη καὶ ἡ δύναμις τῆς θελήσεως.

Αἱ πρὸς ἀλλήλους σχέσεις τῶν γονέων ἐλκύουσι τὴν προσοχὴν τοῦ νηπίου· βλέπει αὐτοὺς ἐργαζομένους, ἐνεργοῦντας, παράγοντας, δημιουργοῦντας καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ τοὺς μιμηθῇ καὶ ν' ἀναπαραγάγῃ τὰ ἔργα των. Ἡ δραστηριότης του τέως ἐξεδηλοῦτο μόνον οἰκοθεν, ἀλλ' ὁ παῖς καὶ τὸ κοράσιον θέλουσι νὰ παραγάγῃ, νὰ συνθέτῃ, νὰ μιμῶνται καὶ νὰ ἐφευρίσκῃ μάλιστα, ἢ δ' ἐπιθυμία ἢ τάσις αὕτη εἶναι ἡ κυριώτερα ἐκφρασις τοῦ βαθμοῦ τούτου, ἦτοι τῆς ἡλικίας ταύτης.

Ἐν ταύτῃ τῇ ἡλικίᾳ τὰ τέκνα εὐχαριστοῦνται νὰ συμμετέ-

χωσι τῶν ἔργων τῶν γονέων των, οὐ μόνον τῶν ἐλαφρῶν καὶ τῶν εὐκολωτέρων, ἀλλὰ καὶ τῶν φαινομένων ὅτι ἀπαιτοῦσι μεγίστην προσπάθειαν καὶ κόπους. Ὡ γονεῖς, μὴ παρορᾶτε τὴν τοιαύτην διάθεσιν αὐτῶν! Μὴ ἀπωθῆτε τοὺς μικροὺς τούτους ἐργάτας! Μὴ θεωρεῖτε ὡς κώλυμα ἢ ὡς ἀνίαν τὴν σύμπραξιν αὐτῶν εἰς τὰς ἐργασίας σας, ἢν τοσοῦτον ἀφελῶς ἀπαιτοῦσιν ἢ ἀπόρριψις ἢ ἢτο τραῦμα εἰς τὴν δραστηριότητά των. Τὰ παιδία, οὕτως ἀπωθούμενα, αἰσθάνονται ἑαυτὰ ἀποκρουόμενα μακρὰν τοῦ ὄλου, οὐτινος ἀορίστως πως αἰσθάνονται, ὅτι ἀποτελοῦσι μέρος. Ἀπομονοῦνται οὕτω, ἢ δὲ δραστηριότητος των, ἣτις εἶχε διεγερθῆ, ἵνα σὰς γίνῃ χρήσιμος, καθίσταται αὐτοῖς βᾶρος ἀφόρητον. Ἀπορριφθέντες δὲν προσέρχονται πλέον, βαρύνονται ὁ χρόνος παρέρχεται δι' αὐτοὺς βραδέως, καὶ βλέπουσι μακρόθεν σκυθρωποὶ καὶ κατηφεῖς ἐκτελούμενον τὸ ἔργον, πρὸς δ' ἢ σθάνοντο ὅτι εἶχον τὴν ἀπαιτουμένην ἐπιτηδειότητα καὶ δύναμιν. Ἡ οὕτω διεγειρομένη ἐν τοῖς παιδίοις κλίσις πρὸς ἐργασίαν εἶναι προάγγελος τοῦ μέλλοντος αὐτῶν, καὶ ἡ ἐπιμονὴ αὐτῶν πρὸς χρησιμοποίησιν τῶν δυνάμεών των εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, ἔμφυτος ὑπεράσπισις τῆς μελλούσης ἀναπτύξεώς των. Βοηθήσατε, λοιπὸν, ἐπιρρώσατε καὶ ἀναπτύξατε καὶ ἡμεῖς ἔτι μᾶλλον ἐν αὐτοῖς τὴν διάθεσιν ταύτην, συμπεριλάβετε αὐτοὺς πρωίμως συνεργάτας σας, ἵνα λάβωσιν ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν δυνάμεών των, καὶ τὸ μέτρον καθ' ὃ δύνανται νὰ χρησιμοποιῶσιν αὐτάς.

Μέχρι μὲν τινος ἢ τοῦ παιδίου ἐργασία περιορίζεται εἰς μῆσιν τῶν ὀρωμένων, τοῦ λοιποῦ ὁμῶς δύναται ἐν τῇ ἡλικίᾳ εἰς ἢν ἐφθασεν, ὡς παῖς, δύναται νὰ ἀνασηκόνῃ, νὰ σύρῃ, νὰ μεταφέρῃ, νὰ σκάπτῃ ἢ καὶ νὰ σχίζῃ τὰ εἰς αὐτὸν προσιτά. Θέλει νὰ δοκιμάσῃ τὰς δυνάμεις τοῦ. Ὁ παῖς δὲν μένει πλέον ἄργος, οὔτε ἐν τοῖς ἀγροῖς, οὔτε ἐν τῷ κήπῳ, οὔτε ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ, οὔτε ἐν τῇ οἰκίᾳ, προσπαθῶν νὰ γίνῃται χρήσιμος· διὸ δὴ αἱ περίεργοι αὐτοῦ ἐρωτήσεις — Διὰ τί; Πῶς; Μὲ τί; Πότε; Ποῦ; κτλ. Ἐκάστη δὲ τῶν ἀποκρίσεων ὑμῶν, αἵτινες θεραπεύουσι

τὴν τοῦ μανθάνειν ἐπιθυμίαν του, εἶναι κόσμος νέος εἰς τοὺς ἀφθαλμοὺς τῆς διανοίας του.

Ὁ ζητῶν καὶ ἀνευρίσκων ἑαυτὸν παῖς διὰ τοῦ τοιούτου τρόπου τοῦ μανθάνειν, τοῦ τοσοῦτον καταλλήλου τῇ φύσει αὐτοῦ, δὲν ἀποθαρρύνεται ἀπέναντι οὐδεμιᾶς δυσκολίας· ἀπεναντίας μάλιστα ἐπιζητεῖ αὐτάς καὶ τὰς νικᾷ.

Ἡ ἐνασχόλησις αὕτη τῆς τοῦ παιδὸς δραστηριότητος τέρπει αὐτὸν, ἔτι δὲ μᾶλλον τὸ ἔργον, ὅπερ κατορθώνει νὰ φέρῃ εἰς πέρας. Εἰς δὲ τὴν δύναμιν καὶ τὴν δεξιότητα προστίθεται μετ' οὐ πολὺ ἐν αὐτῷ ἡ τόλμη. Ἴδετε αὐτὸν ἀναβαίνοντα ἐπὶ τοὺς πέτρους (*) ἀναρριχώμενον ἐπὶ τὰ ὑψηλότερα δένδρα· περιφρονεῖ τὴν δυσκολίαν καὶ τὸν κίνδυνον, καὶ μόνον εἰς τὴν θέλησίν του ὑπακούει· ἡ δὲ θέλησίς του φέρει αὐτῷ τὴν ἐπιτυχίαν.

Ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῶν ὑψηλῶν δένδρων καὶ τῶν ὀρέων θεωρῶν τὸ κάτωθεν αὐτοῦ πανόραμα αἰσθάνεται εὐφυνομένην τὴν καρδίαν καὶ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ, ἐὰν δὲ ἐνεθυμούμεθα τὰς ἐν τῇ αὐτῇ ἡλικίᾳ κλίσεις καὶ ἐντυπώσεις ἡμῶν, δὲν θὰ ἐφωνάζομεν τόσον προθύμως. «Κατάβηθι ἐκ τοῦ δένδρου, θὰ πέσης».

Δὲν προφυλάττεται τις ἀπὸ τοῦ κινδύνου μὴ συνηθίζων εἰς αὐτὸν ὁ ἀσυνήθιστος ὑπόκειται εἰς αὐτὸν πολὺ πλέον ὅταν ἐπιστῇ· ἄφετε τὸν παῖδα ν' ἀναβαίῃ ἐπὶ τὰ ὕψη, ἐξορίζοντες ἐκ τῶν καρδιῶν ὑμῶν ματαίους καὶ παιδαριώδεις φόβους. Ἡ δύναμις, ὡς καὶ ἡ δεξιότης, αὐξάνει ἀναλόγως τῆς χρήσεως, ἢν ποιῶμεν αὐτῶν. Τὸ μετὰ δειλίας ἀνατρεφόμενον παιδίον αἰσθάνεται ἐνίοτε διεγειρομένην ἐν αὐτῷ τὴν δύναμιν, ἢν τέως εἶχεν ἀφήσει ἀγύμναστον, ἀκάθεκτος δὲ τις ὀρμὴ ὠθεῖ αὐτὸν, ἵνα ποιήσῃται χρῆσιν αὐτῆς, ἢ δὲ ἀπειρία του τὸν χάνει νὰ μὴ διίδη τοὺς πραγματικοὺς κινδύνους, καὶ τότε εὐρίσκεται ἀνωφελῶς ἐκτεθειμένος εἰς τὸ νὰ γείνη θῦμα τῆς τόλμης του.

Τὸ θέλητηρον τῆς ἀνακαλύψεως τῶν ἀγνώστων ὠθεῖ τὸν παῖδα εἰς τὸ νὰ εἰσδύῃ εἰς τοὺς βωγμοὺς τῶν ὑψηλῶν πετρῶν

(*) Πέτραι, κοινῶς βράχους.

καὶ νὰ περιπατῆ εἰς τὰ σκοτεινὰ δάση. Ἐπιστρέφων δὲ φέρει μεθ' ἑαυτοῦ λίθους, φυτὰ καὶ ἔντομα, ἅπερ δὲν εἶχεν ἰδεῖ ἀκόμη. Τὸ ἐλάχιστον ζῶον, σκώληξ, κύνθαρος, ἀράχνη, σαῦρα τῷ φαίνεται πολὺτιμος λεία καὶ ὅταν ἐνταμώσῃ τὸν πατέρα ἢ τὸν διδάσκαλον του προτείνει αὐτοῖς μυρίας ἐρωτήσεις. Ἐκαστον τῶν πραγμάτων ἢ ἑκαστον τῶν ζῶων τῶν ὑπ' αὐτοῦ εὐρεθέντων εἶναι κατὰκτησις διὰ τὸν ἐσωτερικὸν αὐτοῦ κόσμον. Καὶ τότε βεβαίως ὁ γονεὺς ἢ ὁ διδάσκαλος αἰσθάνεται, ὅπως εἶναι λυσιτελὲς καὶ ἀναγκαῖον νὰ ἦναι κάτοχος παντοίων γνώσεων περὶ τῶν ὄντων τῆς φύσεως· διότι ἐλλεινὸν εἶναι τὸ σφάλμα, ὅπερ τινὲς πράττουσιν, ἀποφεύγοντες εἴτε ἐξ ἀμαθείας εἴτε ἐξ ὀκνηρίας τὸ νὰ εὐχαριστῶσι τὴν περιέργειαν καὶ τὴν φιλομάθειαν τοῦ παιδίου ἀντὶ τοῦ διεγείρειν αὐτὰς· ἐλλεινὸν, λέγομεν, καὶ ἀσυγχώρητον εἶναι τοῦτο· «Ῥίψε τα, τῷ λέγουσιν, εἶναι ἀνωφελῆ· διὰ τί μᾶς τὰ ἐκουβάλισες;» Ἐὰν τὸ παιδίον ὑπακούσῃ καὶ πρέπει νὰ ὑπακούσῃ, ἀφαιρεῖται ἀπ' αὐτοῦ μέρος τῆς ἐν αὐτῷ δυνάμεως, ἣν ἢ ἐλαχίστη γνῶσις τείνει εἰς τὸ ν' ἀναπτύξῃ· διότι, ἐὰν βραδύτερον θελήσωμεν νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν του εἰς τὸ ὅτι τὸ δεῖνα ζῶον ἢ τὸ δεῖνα ἔντομον εἶναι ἀβλαβές, ἢ ὄντως ἄξιον περιεργείας, ὁ λόγος ἡμῶν μένει ἄκαρπος καὶ δὲν ἔχει πλέον εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς του οὐδεμίαν σπουδαιότητα, διότι ἡ ἀσυνεσία ἡμῶν ἐπνίξεν ἴσως ἐν αὐτῷ τὴν πρὸς τελείαν γνῶσιν τοῦ ὄντος τούτου ἔφεσιν.

ΑΝΑΤΡΟΦΗ Η ΔΙΑΣΤΡΟΦΗ

Ἀπό τινος χρόνου προβάλλεται τὸ ἐπόμενον ζήτημα:

«Διατί, ἐνῶ πρότερον ὀλιγώτερος χρόνος, κόπος καὶ χρεῖμα ἐδαπανᾶτο διὰ τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων, οἱ γονεῖς ἦσαν περισσότερο εὐχαριστημένοι, ἢ νῦν, ὅτε πολλοῦ πόνου, μακροῦ χρόνου καὶ χρημάτων πολλῶν δεῖται ἡ ἀγωγή τῶν νέων;»

Τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἔχει μεγίστην σπουδαιότητα, διότι ἐν αὐτῷ ἐκφράζεται αἰσθημάτι δυσαρεσκείας ὡς πρὸς τὴν κατωτέραν ἀγωγὴν, ἰδίως δὲ ὡς πρὸς τὰ ἀποτελέσματα τῆς νεωτέρας μορφώσεως τῆς νεολαίας. Κατὰ τὴν καθόλου ἔννοιαν τοῦ ζητήματος τούτου δὲν πρέπει νὰ ἐπισκοτισθῇ ἐκ τῶν κατὰ τὸ πλεόν ἢ ἔλαττον κανονικῶν οἰκογενειακῶν περιστάσεων, ἀλλ' ἀφορᾷ μᾶλλον εἰς συγχρόνους σκέψεις, αἵτινες ἐπέρχονται ἐντεῦθεν ὅτι δηλονότι ἐν τῷ παρόντι καταφανῆ γίνονται τὰ λυπηρὰ καὶ δυσάρεστα τῆς ἀνατροφῆς ἀποτελέσματα πέραν τῆς στατιστικῶς θεμιτῆς μειονότητος τῶν σφαλερῶν ἀποτελεσμάτων ἐν τοιούτῳ μέτρῳ, ὅπερ εἰς τὸ ὄξυ τοῦ παρατηρητοῦ βλέμμα προξενεῖ ἀνησυχίαν, ἐπειδὴ ἡ διευκόλυνσις τῶν τῆς ἀγωγῆς μέσων ἐπάγει τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι τὰ δυσάρεστα ταῦτα ἀποτελέσματα ὄφειλον κατὰ μικρὸν νὰ ἐλαττωθῶσιν ἀντὶ νὰ πολυπλασιασθῶσιν.

Πρὶν εἰσελθῶ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, ἀναγκαῖον θεωρῶ νὰ προτάξω τινὰ περὶ τῆς ἐννοίας «Ἀγωγῆς».

Ἀγωγή εἶνε κατ' ἐξοχὴν ἡ ἐπίδρασις ἐνηλίκων ἐπὶ ἀνηλίκων, ὅπως οἱ τελευταῖοι οὗτοι βαθμιαίως μορφούμενοι σωματικῶς τε καὶ πνευματικῶς καὶ τὸν χαρακτήρα ἀρθῶσιν εἰς ἐκεῖνο τὸ ὕψος, ὅπερ ὡς ἐφικτὸν «ἀρχέτυπον» ἐνυπάρχει ἐν τῷ νῷ τῶν παιδαγωγῶν.

Ἀγωγή κατὰ τὴν φύσιν τοῦ παιδαγωγουμένου ἐπενεργεῖ ἢ διὰ τῆς κολάσεως καὶ τῆς πειθοῦς, ἢ διὰ τῆς ὀδηγίας μέχρις οὗ ὁ πρὸς παιδαγωγῆσιν αἰσθανθῇ ἐν ἑαυτῷ ἰκανὴν δύναμιν, ὥστε αὐτὸς μόνος νὰ σπεύδῃ προβαίνων εἰς τὸ ἀρχέτυπον, ὅπερ εἰς τὸν ἀνήλικα προεβλήθη ὡς τελικὸς σκοπὸς τῆς καλῆς ἀγωγῆς.

Κατὰ τὸν ἰδιαιτέρον τοῦ παιδαγωγουμένου χαρακτήρα τὰ σπουδαιότατα τῆς ἀγωγῆς μέσα εἶνε ἡ παραδείγματα, ἡ ἐθισμός, τιμωρίαι ἢ παρορμήσεις, ἐκ μέρους τοῦ παιδαγωγοῦ.

ὑποβοηθεῖται δὲ ἡ ἐκβάσις διὰ τῆς αὐξανομένης ἐπιγνώσεως τοῦ παιδαγωγουμένου, ὅτι δηλ. οὗτος ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης ἀναπτύσσει ἐμπράκτως τὸ ἑαυτοῦ «Ἐγώ». ἔπειτα δὲ διὰ τῆς πεποιθήσεως εἰς τοὺς ὀδηγούς του, ὅταν οὗτοι φιλῶνται ὑπὸ τοῦ παι-

δός, καὶ διὰ τῆς πεποιθήσεως, ὅτι οἱ παιδαγωγοὶ τοῦ ἐδιδάχθησαν νὰ δρῶνται τὰς ὁδηγίας τῶν ἐξ ἰδίας πείρας καὶ ἐδοκίμασαν αὐτὰς ἐν ἑαυτοῖς.

Ἄν δὲ ἡ εὐγνωμοσύνη τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς, τροφεῖς καὶ παιδαγωγούς ἐν τοῖς ἡμετέροις χρόνοις καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ζώνῃ, εἶνε τόσο μικρά, ὥστε νὰ προξενῇ δυσἀρέσκειαν, βεβαίως πρέπει νὰ ὑπάρχη τι ἐν τῇ ἀγωγῇ οὐχὶ κανονικόν.

Ἡ ἀγωγή εἶνε, ὡς ἤδη ἐλέχθη, ἐν μέρει τοιαύτη πρὸς διαμόρφωσιν τῶν φυσικῶν ιδιοτήτων τοῦ σώματος, πνεύματος καὶ χαρακτήρος. Ἀποτελεῖται δὲ αὕτη θεωρητικῶς μὲν διὰ τῆς ἐν τῷ σχολείῳ διδασκαλίας, πρακτικῶς δὲ διὰ παραδειγμάτων ἐν τῷ οἴκῳ καὶ διὰ τῶν ἐντυπώσεων, ἃς πορίζεται τις ἐκ τῆς συγχρόνου κοινωνίας.

Τὸ σχολεῖον ἄρα ἔχει περιορισμένην μόνον ῥοπήν, ἣτις ματαιοῦται ἄνευ τῶν χρηστῶν παραδειγμάτων, τῶν ἀποχομιζομένων ἐκ τοῦ οἴκου καὶ τῆς κοινωνίας.

Ἡ μέθοδος τῆς ἐν τῷ σχολείῳ μορφώσεως ἐν τισι τόποις εἶνε ἐνίοτε ἐπιβλαβεῖς, λίαν πρωίμως ἀρχόμενον καὶ κατὰ τύπον τινὰ γιγνόμενον ἐγκέντρισμα τῆς νεότητος μετὰ πολυμαθείας, χωρὶς νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψει καὶ ἂν τὸ ἄτομόν εἶνε ἱκανόν, ὥστε νὰ χωνεύσῃ ἐν γένει τὸ κατὰ μέσον ὄρον κανονικὸν ποσὸν τῆς διδακτικῆς ὕλης.

Ἐντεῦθεν ἐπέρχεται πρὸ παντός ἡ ἀξανομένη πῆρσις τοῦ σώματος δαπάναις μηχανικῆς τινος ἡμιμαθείας, ἡ καλουμένη μόρφωσις ἢ ὀρθότερον στρέβλωσις τοῦ πνεύματος ἐν τῷ σχολείῳ, ὅπερ διὰ τὸ ἐπὶ μακρὸν καθίεσθαι ἐπιδρᾷ ἐπιβλαβῶς ἰδίως δὲ ἐπὶ τὴν υἰγιάν τῶν κορασίων.

Ἄλλ' ἔτι χεῖρον συμβαίνει τοῦτο ἐν τῇ οἰκογενείᾳ διὰ τῆς ἰσχύος τοῦ παραδείγματος, ὅπερ ὁ παῖς λαμβάνει ἐκ τῶν κατὰ φύσιν ὁδηγῶν τοῦ καὶ ἐκ τῶν συγχρόνων ἐντυπώσεων, ἃς λαμβάνει ἐκ τῆς κοινωνίας.

Ἐνταῦθα τοῦλάχιστον πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ ἡ κυρία αἰτία τοῦ θήσεως εἰς τοὺς ὁδηγούς τοῦ, ὅταν οὗτοι φιλῶνται ὑπὸ τοῦ παι-

δυσἀρέστου ἀντικειμένου, ὅπερ ὑπῆρξε καὶ ἡ ἀφορμὴ τοῦ προταθέντος ζητήματος.

«Μ' ὅποιον δάσκαλον καθίσης, τέτοια γράμματα θὰ μάθῃς λέγει δημῶδες τι.»

Ὅταν οἱ πατέρες μόνον πρὸς χρηματισμὸν ζῶσιν, αἱ δὲ μητέρες ἐν τῇ παραφορᾷ τῆς ματαιοφροσύνης τῶν μόνον περὶ κοσμημάτων, νεωπερισμῶν καὶ συναναστροφῶν σκέπτονται, ὅταν ἐγκαταλείπωσι τὰ τέκνα τῶν κατὰ τὴν τρυφερωτάτην αὐτῶν ἡλικίαν ὑπὸ τὴν ἐπιβλαβῆ ἐπήρειαν τραχέων καὶ ἀξέστων ὑπηρετῶν καὶ ὑπηρετριῶν, διὰ νὰ ἐκλάμψωσιν αὐταὶ ὡς πρόεδροι συλλόγων ἢ ὡς κυρίαὶ εὐεργετικῆς τινος ἀγορᾶς, βεβαίως ὀλίγος χρόνος θὰ ἀπομένῃ αὐταῖς πρὸς τὸ ἱερώτατον αὐτῶν ἔργον, πρὸς ἐπίβλεψιν τοῦ ἰδίου αὐτῶν αἵματος καὶ τῆς ἰδίας ἑαυτῆς σαρκός.

Ὅταν πατέρες καὶ μητέρες πάντα τὸν ζῆλον τῆς ὑπάρξεώς των ἀφιερῶσι μόνον εἰς τὰς γελοίας πολλάκις ἀπαιτήσεις τῆς καλουμένης καλλιτέρας ἢ ὀρθότερον εὐπορωτέρας κοινωνίας, δὲν εἶνε ἠναγκασμένοι τότε νὰ παραδώσωσιν εἰς ξένας χεῖρας τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ μέλλοντός των;

Ὅταν ἡ κατηραμένη πασῶν ματαιοδοξία, ὅταν εἰς τὰς τρυφεράς τῶν παιδῶν ψυχὰς διὰ τῶν καλουμένων παιδικῶν χορῶν ἐνσταλάζεται τόσο πρωίμως τὸ δηλητηριῶν τῆς ἐπιδείξεως, δύνανται τότε νὰ ἀναπτυχθῶσι τὰ εὐγενῆ ἄνθη τῆς ἀφελοῦς παιδικῆς ψυχῆς;

Ὅταν γονεῖς πρὸ τῶν τέκνων τῶν ἐρίζωσι καὶ διαπληκτίζωνται καὶ περὶ τὴν τράπεζαν πρὸ τῶν παιδῶν τῶν ὀμιλῶσι περὶ διαφόρων σκανδαλωδῶν τῆς κοινωνίας συμβάντων, ὅταν, χωρὶς νὰ ἀπομακρύνωσι τοὺς μικροὺς τῶν παιδῶν, συνδιαλέγονται περὶ παντὸς ἐγκλήματος καὶ βαναυσότητων τῆς ἡμέρας, δύναται τότε νὰ προέλθῃ σεβασμὸς πρὸς τοὺς γεννήτορας;

Ὅταν οἱ παῖδες λίαν πρωίμως σύρωνται εἰς τὰ θέατρα καὶ εἰς παντὸς εἶδους συναναστροφάς, δὲν θὰ διεγερθῶσιν ἐν αὐτοῖς αἰσθήματα, ἅτινα ἔπρεπεν ἐν ὠρίμῃ ἡλικίᾳ νὰ λάβωσιν, ὅτε καὶ εἰς κατάστασιν θὰ ἦνε νὰ διακρίνωσι τὸ καλὸν ἀπὸ τοῦ κακοῦ, καὶ ἱκανῶς ἰσχυροί, ὥστε νὰ μὴ παράγωνται ὑπ' αὐτῶν;

Ὅταν οἱ γονεῖς πρὸ τῶν μικρῶν παιδῶν ἀναγινώσκωσι διάφορους εἰδήσεις Ἐφημερίδων, ἀντιβαινούσας εἰς τὰ χρηστὰ ἤθη, δύνανται τότε οὗτοι νὰ ἔχωσι πρὸς τοὺς φυσικοὺς αὐτῶν ὁδηγοὺς τὸ ἀπαιτούμενον σέβας;

Ὅταν πρὸ τῶν παιδῶν ὁμιλῶσι μετὰ περιφρονήσεως περὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων καὶ περὶ τῶν ἀνωτέρων τοῦ κράτους λειτουργῶν, εἶνε πλέον δυνατὸν τότε νὰ ἐναπομείνη εἰς τοὺς μικροὺς ἴχνος σεβασμοῦ πρὸς τοὺς ἀνωτέρους;

Ὅταν οἱ μικροὶ βλέπωσι τοὺς γονεῖς καὶ ἀδελφοὺς των ἐπιδιώκοντας πᾶν εἶδος ἀπολαύσεως καὶ θεάματος, δὲν θέλουσιν οὗτοι τοὺς μιμηθῆ;

Ὡσπερ ἡ Ἐρυσίβη ὑπείσέρπει, ὅπως καταστρέψη βότανα καὶ ἀνθη, οὕτως καὶ τὰ κακὰ παραδείγματα ἐπιδρῶσιν ἐν τε τῷ οἴκῳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ ἐπὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν παιδῶν, ἐξαφανίζουσι τὰς ἐντυπώσεις τοῦ σχολείου καὶ παραβλάπτονται κατὰ μικρὸν αἱ καλὰ ιδιότητες. Ὑποβοηθεῖται δὲ μάλιστα διὰ τούτου ἡ πασῶν τῶν κακῶν ιδιοτήτων ἀνάπτυξις καὶ παρασκευάζονται αἱ ἀναίσθητοι, ὠχραὶ καὶ νευρικαὶ μορφαὶ τῶν ἡμετέρων χρόνων.

Ὅτε πολυτέλεια καὶ κενοδοξία δὲν παρέσυρε τοὺς ἡμετέρους προγόνους, αἱ δὲ ἀνάγκαι αὐτῶν ἦσαν ὀλίγαι, δὲν ὠμοίαζον οὗτοι πρὸς τὰς ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τῆς σπατάλης κατεχομένης οἰκογενείας τῶν νέων χρόνων.

Ἡ σημερινὴ οἰκογένεια ἀφιεροῖ τὸ αἷμα τῆς καρδίας τῆς εἰς τὴν μολόχειον κοινωνίαν, καὶ πρέπει νὰ ἀγωνίζηται ἀπὸ πρῶτας μέχρι μεσονυκτίου, ἀπὸ τοῦ κέρδους πρὸς τὴν δαπάνην.

Ἐνεκα τῶν ὑπερόγκων δαπανῶν σπανίως ὑπολείπεται τοῖς νεωτέροις ἡμῶν ἐλευθέρᾳ τις ὥρα πρὸς ἀνάπαυσιν, πολὺ δὲ ὀλιγώτερος χρόνος πρὸς ἰδίαν ἡμῶν μόρφωσιν καὶ βελτίωσιν, ἐλάχιστος δὲ ὑπάρχει, ὅπως ἐργασθῶμεν ὡς γονεῖς εἰς τὴν τῶν τέκνων ἡμῶν ἀγωγὴν.

Τῆς νεότητος λοιπὸν ἀρχεται ἤδη ἐλαττωμένη ἡ ἀληθής, ἐνδόμυχος θερμὴ πρὸς τοὺς γονεῖς ἀγάπη καὶ ἡ ἐντεῦθεν ἀπορρέουσα εὐγνωμοσύνη. Καὶ διατὶ τοῦτο;

Διότι τὰ τέκνα κινδυνεύουσι νὰ μὴ ἔχωσι πλέον γονεῖς, ἀλλὰ νὰ ἦνε ὀρφανὰ ἐν τῷ μέσῳ τῆς οἰκογενείας των. Οἱ γονεῖς των ἀνήκουσιν εἰς τὸν κόσμον καὶ εἰς τὴν ματαίαν αὐτῶν πολυτέλειαν.

Προσβάλλει βεβαίως τὸ ζήτημα τοῦτο τὴν ματαιοφροσύνην πολλῶν ἀναγνώστῶν καὶ ἀναγνώστριῶν, διότι καὶ πᾶσα μήτηρ θεωρεῖ τὰ τέκνα τῆς ὡς τὰ ὠραιότατα καὶ ἄριστα, καὶ ἕκαστος πατήρ νομίζει αὐτὰ ὡς τὰ ὑποδείγματα πάντων.

Ἄλλ' ὅταν τις ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν περιερχόμενος γινώσκει νὰ γινώσκῃ τὸ φαινόμενον ἀπὸ τοῦ πραγματικοῦ, θὰ διαγνώσῃ ὅτι πράγματι ἡ μειονότης κατ' ἐξοχὴν εὐφυῶν παιδῶν προέκοψε μὲν πνευματικῶς, ἀλλὰ πολὺ μεγαλείτερος ἀριθμὸς ἤττον εὐφυῶν οὐδὲν ἕτερον κατώρθωσεν, ἢ νὰ τύχῃ ὑπὸ ἐξωτερικοῦ τινος γανώματος περιβεβλημένης μορφώσεως.

Οὐδέποτε πρότερον ἠκούοντο τόσαι πολλαὶ ἀπάται γιγνόμεναι ὑπὸ μαθητῶν, ὑπὸ ὑπαλλήλων καὶ ἄλλων νέων παντός ἐπαγγέλματος, ὅσαι τώρα.

Δὲν ἦσαν ἐν τοῖς προτέροις χρόνοις οἱ νέοι ἡμῶν καὶ νέοι καθόλου μετριώτεροι καὶ σωφρονέστεροι;

Ἦσαν τότε τόσοι πολλοὶ πεφυσιωμένοι νέοι καὶ νέοι, ὅσαι ἀπαντῶσι τώρα;

Ἦσαν αἱ αὐτοκτονίαι τῶν νέων τότε τόσῳ συχναί, ὅσῳ σήμερον, ὅτε ἐκάστη Κοῦκλα ἀπελπισθεῖσα ὅτι δὲν εὔρε σύζυγον ἱππότην ζητεῖ νὰ αὐτοκτονήσῃ;

Ἄν καλῶς τις ἀναλογισθῇ τὴν παροῦσαν ἐποχὴν, θὰ παρατηρήσῃ ὅτι σπανίως ὑπάρχουσι πλέον εὐτυχεῖς νέοι καὶ νέοι, καὶ ἂν οὕτως ἡ κοινωνία ἐξακολουθῇ βαδίζουσα, μετ' ὀλίγον δὲν θὰ ὑπάρχωσι πλέον καὶ «τέκνα» ἐν τῇ ἀπλῇ ἐννοίᾳ.

Καὶ τίς ὁ αἴτιος;

οἱ δ' ἀκοσμοῦντες βροτῶν

διδασκάλων λόγοισι γίγονται κακοί.

Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐδαπάνων ὑπὲρ τῆς ἀγωγῆς τῶν τέκνων των ὀλιγώτερα μὲν χρήματα, πλείονα ὅμως χρόνον καὶ πόνον.

Αὗτοι οὗτοι ἦσαν συνδιδάσκαλοι ἐν λόγῳ καὶ ὅπου αὗτοι δὲν

ἠδύναντο νὰ πράξωσι τοῦτο, ἦσαν φωτεινὰ παραδείγματα διὰ τοῦ ἔργου.

Οὗτοι ἐδείκνυον ἡμῖν, πῶς ἔπρεπε νὰ ζῶμεν καὶ νὰ ἐργαζώμεθα, ὅπως καταστῶμεν ὠφέλιμα μέλη τοῦ οἴκου, τῆς κοινότητος, τῆς πολιτείας καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, ἐνῶ τώρα σπεύδομεν ἀγρίως εἰς τὸ νὰ λάμψωμεν ἐν τῷ κόσμῳ τῆς μηδαμινότητος.

TREU.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ

ΤΣΑΚΩΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ

τοῦ κ. M. DEFFNER

BERLIN 1881 σελ. 176.

Ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν διαβεβαιοῖ ἡμᾶς ὁ κ. Deffner, ὅτι ἀσχολεῖται περὶ τὸ ἰδιῶμα τῶν Τσακῶνων, διότι τὸ 1875 ἔγραψε διατριβὴν μικρὰν ἐν Monatsberichten der Berl. Acad. δημοσιευθεῖσαν, πέρυσι δὲ διέλαβεν ἐν Archiv πάλιν περὶ τοῦ αὐτοῦ ἰδιώματος καὶ τώρα ἔχομεν πρὸ ἡμῶν τὸ πρῶτον μέρος τῆς Γραμματικῆς, τὴν φθολογίαν· ἀλλ' ἄρα προήχθη ἢ ἠδύνατο νὰ προαχθῆ ἢ τοῦ Τσακωνικοῦ γνῶσις ἀναλόγως τῆς πολυχρονίου ἀσχολίας ταύτης; ἀμφιβάλλω. 1) Διότι εἰς γνῶσιν γλώσσης ἢ δια-

(1) Τὴν ἀνωτέρω κρίσιν ἐξηγούμεν πρὸ πολλοῦ, ἀνεβλήθη δὲ ἡ δημοσίευσίς τῆς παρούσης ἐπικρίσεως ἕνεκα τῆς παύσεως τοῦ Ἀθηναίου, οὗ τῆ συντάξει εἶχε παραδοθῆ. Θαυμαστῶς δ' ἐξεφοάσθη πολλῶν μάλλον ὠρισμένη περὶ τούτου κρίσις ἐν Ἀριθ. 270 ἔτους 1882 τῆς Γενικῆς Ἐφημερίδος τῆς Λυγούστης ὑπ' ἀνδρὸς πάντων τῶν ἄλλων Γερμάνων κρείττονος εἰδότης τὴν νέαν ἡμῶν γλῶσσαν, τοῦ G. Meyer «ἢ νεωστὶ, μετὰ τῆς ἀξιώσεως μάλιστα ὅτι εἶναι καθαρῶς ἐπιστημονικῆ, φανεῖσα ἐπεξεργασία τῆς Τσακων. διαλέκτου ὑπὸ τοῦ κ. Deffner ἐν Ἀθήναις ὑπολείπεται τοσοῦτον τῶν ἀπαιτήσεων, ἅς ἡμεῖς σήμερον ἀξιούμεν νὰ εὐρίσκωμεν ἐν τοιαύταις ἐργασίαις, ὥστε πρὸς τὸ συμφέρον τῆς τιμῆς τοῦ Γερμανοῦ ὀνόματος ἡμεῖς θά ηὐχόμεθα νὰ μὴ ἠθελόν ποτε εἰς φῶς προέλθῃ τοιαῦται ἐργασίαι. Εἶναι δὲ τοσοῦτον μάλλον λυπηρότερον δι' ἀναγκαζόμεθα νὰ ἐκφράσωμεν οὕτως ἀδυστηρὰν κρίσιν, ὅσην λαμπροτέρων εὐκαιρίαν εἶχεν ὁ κ. Δ. ἵνα προαγάγῃ ἀληθῶς τὴν ἐπιστήμην, ἅτε ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ζῶν ἐν Ἀθήναις κ. τ. λ.»

λέκτου τινὸς δὲν ἐπαρκοῦσιν οὔτε μικραὶ τινες πραγματεῖαι οὔτε μόνον γραμματικαί, ἀλλ' εἶνε ἀνάγκη πρὸ πάντων ὕλικου τῆς γλώσσης. Ὁ August Schleicher πορευθεὶς τῷ 1852 εἰς Λιθουανίαν διέμεινεν ἐκεῖ ἐν ὄλῳ 4 μῆνας. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Πράγαν, ἐνθα τότε ἦν καθηγητῆς, ἐξέδωκε μετὰ τρία ἔτη τὴν δόκιμον αὐτοῦ Γραμματικὴν τῆς Λιθουανικῆς γλώσσης, περιέχουσαν τὴν φθολογίαν, τὸ τυπικόν, τὸ ἐτυμολογικόν καὶ τὴν σύνταξιν. Ἀλλ' ὅμως, εἰ καὶ πρότερον εἶχον καταστή γνωστὰ τεμάχιά τινά τῆς Λιθουανικῆς γλώσσης, πάντες ἠσθάνοντο ὅτι, ἂν μὴ δημοσιευθῆ ὅλη τῆς γλώσσης πολλὴ καὶ καλῶς, οὐδεμία ἦτο ἐλπίς νὰ προαχθῶσιν αἱ περὶ τὴν γλῶσσαν ταύτην σπουδαί. Διὸ μετὰ ἐν ἔτος ἐδημοσίευσεν πλουσίαν χρηστομάθειαν μετὰ ἀκριβοῦς λεξιλογίου, καταστήσας οὕτω παντὶ τῷ βουλομένῳ νὰ γνωρίσῃ τὴν πλεῖστα παλαιὰ διασώσασαν γλῶσσαν ταύτην, τὴν ἐκμάθησιν αὐτῆς οὐ μόνον δυνατὴν ἀλλὰ καὶ εὐκόλον.

Ἄν κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ μακαρίτου Schleicher ἐφρόντιζεν ὁ κ. Deffner νὰ δημοσιεύσῃ παραμύθια, ἱστορίας, ἀνέκδοτα, καθόλου συνομιλίαις τῶν Τσακῶνων, ὥστε ἡ γλῶσσα νὰ κέτται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν παντός, τότε ἡ ἐξέτασις καὶ σπουδὴ αὐτῆς θά ἦτο ἀληθῶς ἐπὶ τῆς καταλλήλου ὁδοῦ.

Πρὸς τοῦτοις θά ἔπραττεν ὀρθῶς ὁ κ. Deffner, ἂν φιλολογικῶς μόνον ἐπεχείρῃ νὰ κατατάξῃ τὰ φαινόμενα τῆς γλώσσης ὅπως ἔχουσι, παρέλειπε δὲ παντελῶς πᾶσαν ἐξήγησιν τ. ἔ. ἂν ἔγραφε γραμματικὴν κατὰ τὴν παλαιότεραν ἔννοιαν, οὐχὶ δὲ κατὰ τὴν ἐν τοῖς νῦν χρόνοις. Διότι σήμερον ἡ Γραμματικὴ εἶνε ἐπιστήμη θετικὴ ἐξετάζουσα οὐ μόνον τὸ πῶς ἀλλὰ καὶ τὸ διατί, τ. ἔ. οὐ μόνον τὴν χρῆσιν ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ αἰτίαν καὶ γένεσιν, ὁ δὲ κ. Deffner δὲν ἔχει τὰ ἀπαραίτητα νεωτέρου γραμματικοῦ προσόντα, ὅπως μαρτυροῦσι πάντα αὐτοῦ τὰ ἔργα καὶ οὐχ' ἦκιστα ἡ Τσακωνικὴ Γραμματικὴ.

Ἐπειδὴ δὲ ἀλλαχοῦ ἐξηλέγξαμεν ὀλίγα τῶν πολλῶν ἀμαρτημάτων τοῦ βιβλίου τούτου, θά ἐξετάσωμεν ἐν τῇ ἐπικρίσει ταύτῃ σχεδὸν μόνον τοιαῦτα σφάλματα, ὅσα ἀφορῶσιν οὐχὶ εἰς τὰ

καθ' ἕκαστα, ἀλλ' εἰς τὰ στοιχειωδέστατα τῆς νῦν γλωσσικῆς ἐπιστήμης, δι' ὧν ἐλπίζομεν, θὰ ἀποδειχθῆ περιφανῶς, ὅτι ὁ κ. Deffner, εἰ καὶ ἐπὶ 12 ἐτῶν ἀδιαλείπτως ἐπιτιμᾷ σφοδρότατα τοῖς "Ἑλλησιν" ὡς ἀγνοοῦσι δὲν ἠξεύρω πόσα καὶ πόσα, δὲν ἠδύνατο νὰ συγγράψῃ γραμματικὴν. Τὴν ἐξέτασιν δὲ ταύτην δὲν νομίζομεν ἄτοπον ἐν Ἑλλάδιδι, ὅτι ὁ μὲν ἀλλοδαπὸς ὀλίγον φροντίζει περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἱκανότητος τοῦ κ. Deffner. Ὁ ἀλλοδαπὸς ἀσχολούμενος περὶ τὴν νέαν ἑλληνικὴν ἐπιθυμεῖ νὰ μάθῃ, ἂν τὸ προκείμενον βιβλίον εἴνε ἄξιον ἀναγνώσεως, ἂν εἴνε ἀληθὴ καὶ ἂν ἔχωνται ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας τὰ ἐν αὐτῷ κτλ. Παρ' ἡμῖν ἔχει τὸ πρᾶγμα ἄλλως. Οἱ "Ἕλληνες" οὐκ ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἠξεύραμεν οὐ μόνον, ἂν τὸ παρὸν βιβλίον ἔχῃ ἄξιαν ἐπιστημονικὴν, ἀλλὰ καὶ, ἀφοῦ ὁ κ. Deffner οὐ παύεται τῶν μὲν ἄλλων σφοδρῶς καθαπτόμενος ἑαυτὸν δὲ ἐπαινῶν καὶ συνιστῶν καὶ ἐφιέμενος νὰ διδάξῃ ἡμᾶς, ἀνθρώπους κατ' αὐτὸν ἀμαθεῖς καὶ πρὸς τὴν ἀληθειαν ἐθελοτυφλοῦντας, ἂν αὐτὸς ὁ κ. Deffner δύναται ἀληθῶς νὰ ἐξεύρῃ καὶ διδάξῃ τι γενναῖον ἢ τοῦλάχιστον νὰ μεταδώσῃ τὰ ἤδη ἐγνωσμένα.

Ἐν σελ. 41 ἀγνοῶν ὁ κ. Deffner τὴν αἰτίαν τοῦ παροξυτονισμοῦ τοῦ Τσακ. ἐν ἔσι καὶ τοῦ παρ' ἡμῖν ἐν χρήσει εἶμαι εἶσαι λέγει ὅτι καὶ διάλεκτοι τῆς ἀρχ. ἑλλ. καὶ συγγενεῖς γλώσσαι ἐπὶ τῆς

1) Οὐδαμῶς προτιθέμεθα νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι παντάπασιν ἀδίκως προσβαλλόμεθα οὕτως ἀπηνῶς, ἀλλ' ὅτι ἂν μέχρι τοῦδε ἡμεῖς οἱ "Ἕλληνες" ἄξιοι ἀγχνῆς, ὁ κ. Deffner δὲν εἴνε τὸ ἄξιον ξύλον, ἀφ' οὗ πρέπει νὰ ἀπαγχονίσωσιν ἡμᾶς. Παρακαλεῖται δὲ ὁ εὐμενὴς ἀναγνώστης νὰ συγχωρήσῃ ἡμῖν, ἂν τοῦ λόγου ὄντος περὶ ἐπιστήμης ποιῶμεθα τὸν λόγον περὶ Ἑλλήνων καὶ περὶ Deffner ὡς οὐχ Ἕλληνας. Διότι οὐχ ἡμεῖς πρῶτοι, ἀλλ' αὐτὸς ὁ κ. Deffner ἐποίησατο καὶ ποιεῖται τὴν ἀντίθεσιν ταύτην ἐν παντὶ ἔργῳ αὐτοῦ, γράφων π. χ. ἐν Arch. 264 «ἐν τούτῳ ναυαγοῦσιν αἱ ἐτυμολογίαι τῶν Ἑλλήνων» ἐν Τσακ. Γραμμ. 121 «οἱ Ἕλληνες οὐδεμίαν ἔχουσι γνῶσιν τῶν εὐφωνικῶν νόμων τῆς γλώσσης αὐτῶν» ἐν Arch 85. «Ἡ μοναδικὴ δ' αὕτη τῶν Ἑλλήνων μουπία καθιστᾷ ἡμᾶς εἰς ἐκπληξιν» 86 «ἡ τάσις τῶν αὐτῆς στηρίζεται μόνον ἐπὶ τῆς παντελοῦς ἀλλειψείας τῆς συνειδήσεως τῶν ἱστορικῶν σχέσεων καὶ γλωσσολογικῶν γνῶσεων ἐν Monatsber. der Berl. Acad. 1878 σελ. 104 «Ἕλληνες» φέρουσι παραδείγματα τούτου ἀλλὰ τοιαῦτα ἐφ' οἷς τις δὲν δύναται νὰ κρατήσῃ τὸ μείδιμα.» κτλ.

ρίζης τονίζουσαι ἀποδεικνύουσιν ὅτι τὸ παροξύτονον εἴνε τὸ ἀρχαιότατον, καὶ πρὸς τοῦτο παραβάλλει τὸ Ἰνδν. *āsmi āsi āsti* καὶ Λιθουαν. *ēsme ūste* καὶ τὸ Αἰολικὸν ἔμμι. Ἄν ὁ κ. Deffner ἠξευρῇ πόσον κακὸν ἐν τούτοις κεῖται! Ὅτι ὁ κ. Deffner λαλεῖ περὶ διαλέκτων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, ἐν ᾧ μίαν μόνην ἠδυνήθη ν' ἀναφέρῃ, ὑπολαμβάνομεν ποιητικὴν ἄδειαν καὶ παραβλέπομεν¹⁾. Ὁμοίως εἶμεθα ἔτοιμοι νὰ παραβλέψωμεν καὶ τὸ ἄλλο ἀμάρτημα, ὅτι ὁποιοσδήποτε καὶ ἂν ἦτο ὁ ἀρχαιότατος Ἰαπετικὸς τονισμὸς τοῦ οὐσιαστικοῦ ῥήματος, ἀφοῦ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ τὸ ῥῆμα δὲν εἶχε τὸν τόνον ἐπὶ τῆς ρίζης καὶ δὲν παρεδόθη τοιοῦτος τονισμὸς τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ, αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ διασώσῃ αὐτὸν· τίς δύναται νὰ διασώσῃ ὅ,τι οὐδέποτε ἔσχευ. Ἄν μὴ ἀπατώμεθα, τὸ πρᾶγμα ἔχει ὡς ἀκολούθως. Ὁ ἐνεστῶς εἶμι ἦν ἐγκλινόμενος καὶ σπανιώτατα ἔφερε τόνον· ὅπως δὲ ἐν τοῖς Ἀλεξανδρ. χρόνοις κατὰ τὸ τίθεσαι, δίδοσαι, δέδοσαι, κεῖσαι κτλ. ἐλέχθη καὶ πίεσαι καὶ φάγεσαι καὶ ὀδυνᾶσαι καὶ καυχᾶσαι κ. τ. λ. κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐσχηματίσθησαν οἱ πληρέστεροι τύποι εἶμαι εἶσαι· οὗτοι δὲ ἐτονίσθησαν ἐπὶ τῆς ρίζης, τοῦτο μὲν διότι ἐκ τοῦ ἡμην ἦσο, ἦτο κτλ. μόνον εἶμαι εἶσαι ἠδύνατο νὰ σχηματισθῇ (κεῖμαι ἐκείμην), τοῦτο δὲ διότι ἦτο παροξύτονον καὶ τὸ τρίτον ἐνικὸν ἐνι (οὗτος ὁ τύπος ἦτο ἐν τῷ Μέσῳ Αἰῶνι εὐχρηστος, καὶ σήμερον ἔτι ἐν Πόντῳ καὶ Κύπρῳ, ἐκ τοῦ ἐνι προῆλθεν ὁ παρ' ἡμῖν ἐν χρήσει ἐνε κατὰ τὸ εἶμαι εἶσαι, καὶ τέλος ὁ καθολικὸς εἴνε κατὰ περαιτέρω ἐξίσωσιν πρὸς τὸ εἶμαι, εἶσαι, εἶμεθα κτλ. προβλ. τὴν ἀρχαίαν ἐξίσωσιν τοῦ ἐσ μὲν ἐστὲ ἀντὶ *σμέν στέ κατὰ τὸ *ἐσμι ἐστί κτλ.), καὶ τρίτον διότι πάντα τὰ μέσα καὶ παθητικὰ καθ' ἃ ἐπλάσθη τὸ εἶμαι εἶσαι ἐπὶ τῆς παραληγοῦσης καὶ προπαραληγοῦσης οὐδὲν δὲ ἐπὶ τῆς λήγοῦσης ἐτονίζετο. Τὸ μέγιστον κακὸν κεῖται ἐν τῇ παραθέσει τῶν Λιθουανικῶν τύπων *ēsme, ūste*, περὶ ὧν ὁ κ. Deffner ἀφελῶς πιστεύει, ὅτι σώζουσι τὸν Ἰαπετικὸν τονισμὸν

1) Ἐν Arch. σελ. 287 στιχ. 14 κατωθ. ἐπιπλήττει ὁ κ. Deffner τῷ κ. Foy σφοδρῶς ἐπὶ μιᾷ τοιαύτῃ νομιζομένῃ ποιητικῇ ἀδειᾷ.

καὶ δι' οὗ ἄκων ὁμολογεῖ ὅτι οὐδὲ ἐν βιβλίον ἐπιστημονικὸν ἀνέγνωσεν ἀπὸ τοῦ 1876, ἀφ' οὗ δηλαδὴ χρόνου ὁ κ. Brugman ἐν Κουρτίου Μελέταις IX 361 κ. ἐξ. ἐδημοσίευσε τὴν σπουδαιότητα καὶ τὴν ἐπιστήμην ἀνακαινίσασαν διατριβὴν «Zur geschichte der stammabstufenden Declination.» Διότι διὰ τῆς εἰρημένης πραγματείας καὶ ἄλλων αὐτοῦ τε τοῦ κ. Brugman καὶ ἐν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Osikoff ἐκδομένοις μέχρι τοῦδε τέσσαραις τόμοις τῶν Morphologische Untersuchungen, καὶ ἐν Kuhn περιοδικῶ τ. 24 σελ. 1 κ. ἐξ. καὶ τοῦ καθηγητοῦ Ἰωάννου Schmidt ἐν Kuhn περιοδ. T. 25, 1 κ. ἐξ. τοῦ Sanssure «Mémoire sur le système primitif des voyelles» τοῦ Kluge, τοῦ A. Fick καὶ ἄλλων πολλῶν εἴνεσήμερον πασίγνωστον ὅτι ὁ τονισμὸς τὸ πάλαι ἦτο ὅπως ἐν τῷ Ἰνδικῷ, τ. ἔ. āsmī, āsī āstī ἐν τῷ ἐν. ἀλλὰ smās (i) st hā, sānti, svās, sthās, stās, ἐν τῷ πληθ. καὶ δυϊκῷ τ. ἔ. οἱ ἰσχυροὶ τύποι τοῦ ἐν. ἐφύλαττον τὸν τόνον ἐπὶ τῆς ρίζης, οἱ δὲ ἀσθενεῖς τοῦ πληθοντ. καὶ δυϊκοῦ κατεβίβασαν αὐτὸν ἐπὶ τῶν καταλήξεων καὶ τότε ἡ ρίζα ἐβραχύνθη, ἦτοι ἀπέβαλε τὸ φωνήεν αὐτῆς. Τὸ ἐλλ. λοιπὸν ἐκανόνισεν ὡς πρὸς τὸν τονισμόν καὶ τὸν ἐν. κατὰ τὸν πληθοντικὸν καὶ δυϊκόν, ὅπερ ἔπραξε καὶ ἐν τῷ φημι ἀντὶ ἀρχαίου *φῆμι κατὰ τὸν πληθοντ. φαμές φατέ κτλ. Διατὶ μόνον ταῦτα τὰ ῥήματα ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἐκανόνισαν τὸν ἐν. κατὰ τὸν πληθοντικὸν καὶ δυϊκόν καὶ διατὶ μόνον ταῦτα εἶνε ἐγκλινόμενα ἐδίδαξεν ἐπιτυχέστατα ὁ Jacob Wackernagel ἐν Kuhn περιοδικῶ. T. 23, σελ. 459 καὶ ἐξῆς. Διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ κ. Brugman ἐννοεῖται διατὶ οἶδα ἀλλ' ἴδμεν ἀντὶ ἀρχ. *ἴδμες = védā vidmā, *διδῶμι ἀντὶ ἀρχ. *διδῶμι, δίδομεν ἀντὶ ἀρχ. *διδόμες = dadāmi, dadmās, εἶμι ἴμεν ἀντὶ ἀρχαίου *ἴμες ἴμι imās· οὕτως ἐξηγεῖται διατὶ λείπω ἀλλ' ἔλιπον διατὶ χεῖρ χεῖρα ἀλλὰ χερός, διατὶ πατήρ καὶ πατέρα, ἀλλὰ πατρός, διατὶ πόδα ἀντὶ *πῶδα Ἰνδ. pād—ἀλλὰ pedom ἐλλ. πέδη, ἀργυρόπεζα, διατὶ μακρὸς ἀλλὰ μήκιστος, πέποιθα ἀντὶ ἀρχ. *πεποιθα ἀλλ' ἐπέπιθμεν ἀντὶ *ἐπέπιθμεν¹, καὶ ἄλλα ἐν τῇ γραμματικῇ παράδοξά ἄλλ-

¹ Αἰτία τοῦ ἀναβιβασμοῦ τοῦ τόνου ἐν τοῖς ῥηματικῶς τύποις κεῖται ἐν τοῦ-

λως φαινόμενα, ὧν οὐδὲ ἐν δύναται νὰ ἐννοήσῃ ὁ «τὴν κλίσιν τῶν μεταβλητῶν θεμάτων» ἀγνοῶν.

Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη καὶ ἡ περὶ τοῦ «ἐρρίνου φωνήεντος» ἐτέρα τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, καὶ ἡ ὑπὸ Leskien πρώτου διάγνωσις τοῦ ἀνεξαιρέτου τῶν φθογγολογικῶν νόμων μετέβαλον καθ' ὀλοκληρίαν τὴν γλωσσικὴν ἐπιστήμην, ὥστε πλεῖστα ὅσα πρὸ 6 ἐτῶν ἐνομιζόντο σοφά, δὲν δύνανται νὰ ἔχωσι σήμερον ἡ ἱστορικὴν ἀξίαν. Ἄμεσον δ' ἐπακολούθημα τῆς γνώσεως τοῦ ἐρρίνου φωνήεντος καὶ τῆς κλίσεως τῶν μεταβλητῶν θεμάτων ὑπῆρξεν ἡ διάγνωσις ὅτι τὰς ρίζας πρέπει νὰ παριστῶμεν οὐχὶ ἐν τῷ ἀσθενεστάτῳ αὐτῶν τύπῳ, ὅπως μέχρι τοῦδε, ἀλλ' ἐν τῷ ἰσχυροτάτῳ. Λοιπὸν ρίζα τοῦ εἶμι δὲν εἶναι ἰ ἀλλὰ εἰ, τοῦ δίδωμι dā, τοῦ οἶδα voīd οὐχὶ vid κτλ. τ. ἔ. ὅτι ἡ guna, ε(αι, ει, οι) ὀ (αυ, ευ, ου) τῶν Ἰνδῶν Γραμματικῶν δὲν πρέπει νὰ ὑπολαμβάνηται ὅτι προῆλθεν ἐκ τῶν ἀπλῶν φωνηέντων i, u, ἀλλὰ τούναντίον ὅτι ταῦτα ἐξ ἐκείνων συνεστάλησαν.

Ὁ κ. Defn. δ' ὁμῶς διδάσκει ἐν τσακ. γραμ. 172 «ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλ. αἱ δίφθογγοι προῆλθον ἐξ ἀνυψώσεως τῶν φωνηέντων ἢ ἐξ ἐξωτερικῆς συνδρομῆς τῶν στοιχείων αὐτῶν¹.» Ἐνθα καὶ

τῷ ὅτι τὸ ἑλλην. ῥῆμα διέσωσε καθόλου τὸν ἐν τῇ ἐγκλίσει τοῦ ῥήματος τὸ πάλαι εὐχρηστον τονισμόν. Οἱ Ἕλληνες δηλ. ἐν χρόνοις πολὺ ἀφαστῶσιν ἐτόνιζον τὸ ῥῆμα μόνον ἐν ἐξηρημέναις προτάσεσιν καὶ ἐν ἀρχῇ λόγου ἢ στίχου. Ἡ κατάστασις αὕτη σώζεται ἐν Veda καὶ ἀνήκε ποτε πᾶσι τοῖς Ἰαπετικῶς λαοῖς. Ὅτε δὲ ὕστερον ἐν τῇ ἑλλην. γλώσσῃ ἦλθεν εἰς χρῆσιν ὁ περιορισμὸς τοῦ τόνου ἐπὶ τῶν τριῶν τελευταίων συλλαβῶν καὶ ἡ ἔγκλισις περιωρίσθη μόνον ἐν λέξεσι τὸ πολὺ τριῶν χρόνων, ἡ ἀναγκάσθησαν νὰ τονίζωσι τὸ ῥῆμα τήροντες ὁμῶς τὸν τόνον ἐπὶ τῶν πρώτων ὅσον ἐνεστὶ συλλαβῶν, ὅπως ἔσον τὸ δυνατόν, πλείους συλλαβῶν μένωσιν ἄστονοι. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἡ ἐν ταῖς γραμματικαῖς διδασκαμένῃ τάσις τοῦ ἀναβιβάζειν τὸν τόνον ὅσον ἐνδέχεται· προβλ. Wackernagel ἐν προμνημον. τόπῳ σελ. 458 κ. ἐξ. ἐπειδὴ δὲ ὁ τῶν τριῶν τελευταίων συλλαβῶν τονισμὸς ἐπῆλθεν πρὸ τοῦ χωρισμοῦ τῆς ἑλλην. γλώσσῃς εἰς διαλέκτους, καὶ τούτου ἕνεκα πᾶσαι αἱ διαλέκτοι συνεφώνουν (ὁ Αἰολ. λέσβιος τονισμὸς εἶνε οὐκ ἀρχαῖος διασωθείς) ἐν τῷ τονισμῷ, δὲν ἠδύναντο οἱ Λάκωνες νὰ τονίζωσι *διδῶκα ἰπεποιθα ὅπως διδάσκει ὁ κ. Defner. ἀλλ' ὅπως πᾶσι τοῖς Ἑλλησιν ἄλλως ἀνάγκη νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἔλεγον καὶ δίδωμι ἰσταμι, τιθῆμι κτλ.

(1) Ὁ κ. Defner νομίζει ὅτι πᾶσαι αἱ ἐν τῇ ἀρχ. ἑλλην. δίφθογγοι προῆλ-

ἄλλο ἀμάρτημα διεπράχθη· ὁ κ. Deffner δηλ. πιστεύει ὅτι ἡ δύναμις τοῦ ἀνυφοῦσθαι φωνήεν ἀπλοῦν εἰς δίφθογγον ἦτο ἐν ἐνεργείᾳ ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλ. γλώσσῃ ὅπερ ἐσφαλμένον ἱστορικῶς. Διότι καὶ ἂν ἡ τῶν Ἰνδῶν θεωρία περὶ gupa ἠλῆθευεν, ἡ ἑλληνικὴ γλώσσα θὰ διέσωζε λείψανα εὐρείας ἄλλοτε χρήσεως ἀπαράλλακτα ὅπως ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ λέγεται καθ' ἡμέραν, ἀφ' οὗ, εἰ καὶ ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἔπαυσε τὸ δασύ πνεῦμα τῆς ἐπομένης λέξεως ν' ἐπενεργῆ δασυντικῶς ἐπὶ τοῦ ψιλοῦ τῆς προηγουμένης. Τάληθές εἶνε ὅτι αἱ μεταβολαὶ αὗται καὶ διάκρισις τῶν θεμάτων εἰς ἀσθενῆ καὶ ἰσχυρὰ συνέβησαν οὐχὶ ἐν ταῖς καθ' ἕκαστον γλώσσαις μετὰ τὸν χωρισμόν, ἀλλὰ πολὺ πρότερον, εἶχε δὲ παύση πᾶσα ἡ κίνησις αὕτη, ὅτε οἱ Ἰαπετικοὶ λαοὶ ἐχωρίσθησαν. Δεύτερον δὲ λαλεῖ ὁ κ. Deffner περὶ ἀνυψώσεως τῶν φωνέντων εἰς δίφθογγους, ἐνῶ σήμερον, καθ' ἃ εἶπομεν, λέγεται περὶ καταβίβασμοῦ τῶν δίφθογγων, ὅτε ἦσαν ἐν ταῖς τύποις ἄτονοι, εἰς φωνήεντα (φεύγω, ἀλλ' ἔφυγον, φυγῶν, φυγεῖν κτλ.). Δὲν θὰ ἐπιχειρήσω ἐν τῷ παρόντι νὰ ἐκθέσω διατὶ ἡ μεταβολὴ αὕτη, παραπέμπων ἀπλῶς εἰς Saussure σελ. 8 καὶ A. Fick ἐν Gætting' gelchrt' Anzeig' ἔτους 1880 σελ. 427, ἀναφέρω δὲ δύο μόνον περὶ τούτου λόγους· ὁ τοὺς βραχεῖς τύπους τῶν ριζῶν πρῶτους ὑπολαμβάνων προσκρούει εἰς πολλὰς δυσχερείας π. χ. ἐν ταῖς ρίζαις up (ὑπνος) καὶ ubh (ὑφαίνω) κτλ. ἀνάγκη νὰ παραδεχθῆ, ὅτι εἰσῆλθεν τὸ u κατ' ὅπιν τοῦ a ὥστε ἐγένετο svar nahh, ἐν δὲ ταῖς ρίζαις budh (ἐπυθ-όμην) καὶ i (ἴμεν) καὶ bhug (ἔφυγον) κτλ. ἀνάγκη νὰ παραδεχθῆ ὅτι τὸ a εἰσῆλθε πρὸ τοῦ u, i, ὥστε ἐγένοντο αἱ δίφθογγοι baudh (πευθ-σεται) bodhati, φεύγω, εἴμι (εἴμι) ἐν τῷ asmi ἀνάγκη νὰ ὑποληφθῆ ρίζα μόνον τὸ s. Ἐπειδὴ ἡ ἀνύψωσις λέγεται ὅτι ἐγένετο διὰ τὸν τόνον, ἀνάγκη νὰ ὑποληφθῆ ὅτι πρότερον, ὅτε αἱ ρίζαι ἦσαν βρα-

θον κατὰ τοὺς ἀνωτέρω τρόπους. Ἐπεθυμοῦμεν δὲ νὰ ἐρωτήσωμεν αὐτὸν ποτέρῳ τούτων προήλθον αἱ δίφθογγοι ἐν τοῖς εἰδὲ ἀπούρας, ὑπεῖρ, ἀέρουσαν, ἀβλαξ, μοτρα, τάλαινα, σῶτειρα, ἐν τοῖς Αἰολ. ναῦος, παῖσα, τοῖς, ταῖς, (ἃ καὶ ἐν Ἡλιδί) Μοῖσα, ἐν τῇ Κύπρ. α ἕλων, ἐν Κρητ. ἀνάκ κτλ.

χύτερ^{αι}, πᾶσαι ἦσαν ἄτονοι, ἀλλὰ τότε ἐπειδὴ μόνον ρίζαι θὰ ὑπῆρχον, οὐχὶ δὲ λέξεις, ἀνάγκη ὅλος ὁ λόγος νὰ ἦτο ἄτονος, ὁ βουλόμενος δὲ ἄς φροντίσῃ νὰ ἐννοήσῃ τί θὰ εἴπῃ πρότασις ὅλη ἢ λόγος ἄνευ τινὸς τόνου.

(Ἐπεταὶ συνέχεια)

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ

ΤΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΝ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1883

Ἐν τῇ τετάρτῃ Δ' εἰδικῇ συνελεύσει τῆς 12 Δεκεμβρίου 1882 κηρύξαντος τοῦ κ. Προέδρου ἀρχομένην τὴν συνεδρίαν, ὁ κ. Ἄρ. Σπαθάκης ἔχων τὸν λόγον ἀπὸ τῆς προηγουμένης συνελεύσεως εἶπε τοιαῦτα.

Κύριοι συντέταιροι,

Εἰς τὴν τελευταίαν συνεδρίαν τοῦ ἡμετέρου συλλόγου ὁ κ. Σκορδέλης ὠμίλησε πολλὰ καὶ καλὰ ὡς πρὸς τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα τῆς ἐν τῷ σχολείῳ θρησκευτικῆς μορφώσεως τῶν παιδῶν. Σήμερον ἔρχομαι νὰ ἐπισυνάψω παρατηρήσεις τινὰς καὶ προσθήκας εἰς τὴν ὁμιλίαν αὐτοῦ.

Ὁ κ. Σκορδέλης ἀρχόμενος τοῦ λόγου εἶπεν ὅτι οἱ διατυπώσαντες τὸ ζήτημα: «Πῶς δύναται νὰ ἐπιτευχθῆ οὐχὶ ἐν λόγοις, ἀλλ' ἐν τῷ ἦθει ἡ θρησκευτικὴ τῶν Ἑλληνοπαιδῶν μόρφωσις» οὐδὲν ἄλλο ἤθελε νὰ ἐννοήσωσιν εἰ μὴ τοῦτο: Πῶς πρέπει νὰ διδασκῶσιν οἱ παῖδες τὰ θρησκευτικὰ μαθήματα, ὥστε νὰ μὴ θησαυρίζωσιν ἀπλῶς γνώσεις, ἀλλὰ ν' ἀποκτῶσιν ἦθος χριστιανικόν.

Ἄς μοὶ συγχωρήσῃ ὁ κ. Σκορδέλης νὰ τῷ παρατηρήσω ὅτι ἡ ἐννοία αὕτη, τὴν ὁποίαν ἀποδίδει εἰς τὸ ἀρχῆθεν διατυπωθὲν ζήτημα, δὲν ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐκφράσεως «οὐχὶ ἐν λόγοις, ἀλλ' ἐν τῷ ἦθει» Ἡ ἀσάφεια τῆς ἐκφράσεως ἠνάγκασε τὴν συνέλευσιν τῶν ἐταίρων νὰ καταναλώσῃ δύο ὁλοκλήρους συνεδριάσεις καὶ νὰ διατυπώσῃ ἄλλως τὸ ζήτημα· ἦτοι «Πῶς πρέπει νὰ γείνη ἐν τῷ σχολείῳ ἡ θρησκευτικὴ μόρφωσις τῶν Ἑλλη-

νοπαίδων». Ἡ διατύπωσις αὕτη εἶναι οὐ μόνον σαφεστέρα, ἀλλὰ καὶ γενικωτέρα, περιλαμβάνουσα πάντα τὰ μέσα, δι' ὧν δύναται τις τὸν παῖδα νὰ μορφώσῃ ἐν τῷ σχολείῳ θρησκευτικῶς, ἐν οἷς βεβαίως τὴν πρώτην θέσιν κατέχουσι τὰ θρησκευτικὰ μαθήματα.

Ὁ κ. Σκορδέλης μετὰ τὸ προσομίον του, δι' οὗ ἐξήγησεν εἰς τὴν συνέλευσιν τί ἐνόουν οἱ ἀρχῆθεν διατυπώσαντες τὸ ζήτημα, εἰσῆλθεν ἀμέσως εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων χωρὶς πρῶτον νὰ ἐξετάσῃ τὸ θέμα: τί ἐστὶ θρησκευτικὴ μόρφωσις. Ἐάν, κύριοι, δὲν ἐξακριβωθῇ ἡ ἔννοια τῆς θρησκευτικῆς μορφώσεως, ματαίαια καὶ ἄγονος ἀποβαίνει ἡ ἐξέτασις διὰ τίνων μέσων ἐπιτυγχάνεται ἡ θρησκευτικὴ μόρφωσις. Ὅ,τι παρέλειψεν ὁ κ. Σκορδέλης, τοῦτο θέλω προσπαθήσει ἐγὼ νὰ συμπληρώσω, εἶπεν ὁ κ. Σπαθᾶκης.

Κατὰ τὸν κ. Σπαθᾶκην, θρησκευτικὴ μόρφωσις οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ τοιαύτη τις μόρφωσις τοῦ ἀνθρώπου, οἷα ἔσται ἱκανή, ἵνα ἐμπνεύσῃ εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ τὴν πρὸς τὸν θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπην. Ἡ δὲ πρὸς τὸν θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπη εἶναι χαρακτήρ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν θεὸν σου ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς καὶ καρδίας καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν», εἶπεν ὁ Χριστός, ὁ θεμελιωτῆς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, εἰς τὸν ἐρωτήσαντα αὐτὸν τί νὰ πράξῃ ἵνα κληρονομήσῃ τὴν οὐράνιον βασιλείαν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπη δὲν δύναται νὰ καταδειχθῇ ἐναργῶς εἰ μὴ διὰ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης, διὰ τοῦτο ὁ Χριστός ὡς ἀλάσθητον γνώρισμα τῶν ἀπαδῶν αὐτοῦ ἔθετο τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην, εἰπὼν «Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐάν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις.» Ἀγάπη λοιπὸν πρὸς τὸν θεὸν, ἐκδηλουμένη διὰ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης, εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς θρησκευτικῆς μορφώσεως. Ταύτην δὲ τὴν διττὴν ἀγάπην ὀφείλει νὰ καλλιεργήσῃ εἰς τὸ σχολεῖον ὁ διδάσκαλος δι' ὧν ἔχει μέσων, ἐμπνέων αὐτὴν εἰς τὰς καρδίας τῶν παίδων. Ἐάν τὸ σχολεῖον δὲν κατορθώσῃ νὰ κάμῃ τοὺς μαθητὰς ν' ἀγαπῶσι τὸν θεὸν καὶ τὸν πλησίον, τότε εἶναι περιττὴ πᾶσα θρησκευτικὴ διδασκαλία.

Μετὰ τὴν ἐξήγησιν τῆς θρησκευτικῆς μορφώσεως καὶ τὴν εὕρεσιν τοῦ σκοποῦ αὐτῆς ζητεῖται, εἶπεν ὁ κ. Σπαθᾶκης, «ποῖα εἶναι τὰ μέσα τῆς θρησκευτικῆς μορφώσεως». Ὁ κ. Σκορδέλης ἐξετάζων τὰ μέσα τῆς θρησκευτικῆς μορφώσεως περιώρισεν αὐτὰ ἐντὸς τοῦ στενοῦ κύκλου τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων. Οὐδεὶς ἀρνεῖται, εἶπεν ὁ κ. Σπαθᾶκης, ὅτι τὰ θρησκευτικὰ μαθήματα εἶναι ἐν ἑκ τῶν σπουδαίων μέσων πρὸς θρησκευτι-

κὴν μόρφωσιν, ἀλλ' ὅμως δὲν εἶναι καὶ τὸ μόνον. Ὁ κ. Σκορδέλης παρέλιπε νὰ προσθέσῃ πρακτικὰς τινὰς ἐνεργείας, ὅς πρέπει νὰ μεταχειρίζεται ὁ διδάσκαλος, ἔτι δὲ καὶ αὐτὴν τὴν συμπεριφορὰν τοῦ διδασκάλου πρὸς τοὺς μαθητὰς. Ἐὰν πρακτικὰ ταῦτα μέσα, ὧν ὀλιγοῦσι συνήθως οἱ παρ' ἡμῖν διδάσκαλοι, μεταχειρίζοντο ἐπιμελῶς οἱ ἀρχαιότεροι. Ἴδού δὲ ὁ λόγος, δι' ἃν οἱ διδάσκαλοι τῶν πατέρων ἡμῶν δι' ὀλιγωτέρων θρησκευτικῶν μαθημάτων καθίστων θρησκευτικωτέρους τοὺς παῖδας. Περὶ τῶν πρακτικῶν δὲ τούτων ἐνεργειῶν ὡς καὶ περὶ τοῦ παραδείγματος τοῦ διδασκάλου, θέλει ὁμιλήσει προϊόντος τοῦ λόγου εἶπεν ὁ κ. Σπαθᾶκης.

Τὸν δὲ κύκλον, εἶπε, τῶν ἐν τοῖς σχολείοις θρησκευτικῶν μαθημάτων περιώρισεν ὁ κ. Σκορδέλης ἐντὸς τῆς διδασκαλίας τῆς Ἱερᾶς Ἱστορίας, Κατηχήσεως καὶ Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας. Κατὰ τὸν κ. Σπαθᾶκην ὅμως εἰς τὰ μαθήματα ταῦτα πρέπει νὰ προτεθῶσι καὶ δύο ἕτερα μαθήματα, ἅτινα οὐκ ὀλίγον συμβάλλονται εἰς τὴν θρησκευτικὴν μόρφωσιν τῶν παίδων. Ταῦτα εἶναι ἡ λειτουργικὴ καὶ ἡ κατὰ χριστὸν ἠθικὴ. Καὶ τὸ μὲν μάθημα τῆς λειτουργικῆς διδάσκει τίνα εἶναι καὶ τί δηλοῦσι τὰ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὀρώμενα καὶ τελούμενα. Ἄνευ τῆς γνώσεως τῆς λειτουργικῆς ὁ παῖς, ἐρχόμενος εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ μὴ ἐννοῶν τί σημαίνουν τὰ ἐν τῷ ἱερῷ νηῷ βλέπει καὶ ἀκούει, ἴσται ὅμως ἀπαθῆς καὶ ἀναίσθητος πρὸς τὰ ὀρώμενα καὶ τελούμενα. Ἴσως εἶπῃ τις ὅτι ταῦτα δύναται νὰ διδαχθῇ ὁ παῖς ἐν τῷ μαθηματι τῆς Κατηχήσεως. Ὁ λέγων ταῦτα ἀπατᾶται, διότι ἄλλος ὁ σκοπὸς τῆς Κατηχήσεως καὶ ἄλλος ὁ σκοπὸς τῆς λειτουργικῆς. Ἡ Κατήχσις σύντομος τις οὖσα δογματικὴ ἐξετάζει τὸ τί πρέπει νὰ πιστεύῃ ὁ ἀληθὴς χριστιανός, ἡ δὲ λειτουργικὴ ἐρμηνεύει τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐκδηλοῖ ἐξωτερικῶς τὴν ἑαυτοῦ πίστιν ὁ χριστιανός.

Ἡ δὲ ἠθικὴ, ἡ ἐξετάζουσα συστηματικῶς τὰς χριστιανικὰς ἀρχάς, τὰς ἐκ τοῦ εὐαγγελίου ἐξαγομένας, ἰδιάζει μὲν εἰς μαθητὰς προκεχωρηκότας καὶ ἀνωτέρων ἐκπαιδευτηρίων, ἀποτελεῖ δὲ τὴν κορωνίδα ἀπάντων τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων, ὡς ἀπτομένη ἀμέσως τοῦ σκοποῦ, πρὸς ὃν ἀπυβλέπουσι πάντα τὰ θρησκευτικὰ μαθήματα.

Ὁ κ. Σκορδέλης, ὁμιλῶν περὶ τῆς ἐν τῷ σχολείῳ θρησκευτικῆς μορφώσεως, ἤρξατο ἀπὸ τῆς διδασκαλίας τῆς Ἱερᾶς Ἱστορίας. Κατὰ τὸν κ. Σπαθᾶκην ὅμως ἀνάγκη ἵνα πρὸ τοῦ μαθήματος τούτου ὁ διδάσκαλος τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων συμπληρώσῃ, ἐπανέξῃ καὶ διορθώσῃ τὰς πρώτας θρησκευτικὰς γνώσεις, ὅσας ὁ παῖς ἔχει οἰκοθεν λάβει. Ἡ πρώτη θρησκευτικὴ διδασκαλία πρέπει νὰ γίνηται ἄνευ βιβλίου, καὶ νὰ περιέχῃ

ἅπαντα τὰ στοιχεῖα τῶν μετὰ ταῦτα διδασκτέων ὀρησκευτικῶν μαθημάτων. Ὁ διδασκαλὸς πρέπει νὰ καταδεικνύη κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν μαθητὴν τὴν Θεὸν καὶ τὰς ἰδιότητάς αὐτοῦ ἐν αὐτοῖς τοῖς ὁρωμένοις δημιουργήμασι. Δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου προπαρασκευάζεται ὁ παῖς εἰς εὐκολωτέραν κατάληψιν τῶν μετὰ ταῦτα διδασκόμενων ἱερῶν μαθημάτων.

Πάντων τῶν ἰδίως μαθημάτων εἶπε δικαίως προὔταξεν ὁ κ. Σκορδέλης τὸ μάθημα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἡ Π. Διαθήκη ὄντως ὡς μάθημα ἐπαγωγὸν, περιέχον διαφόρους παιδικὰς σκηναίς, συμφωνεῖ πληρέστατα πρὸς τὴν φύσιν τοῦ παιδὸς καὶ εἶναι τούτου ἕνεκα μέσον μορφωτικώτατον. Ἄλλ' ὅμως ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ ὑπάρχουσι καὶ τινὰ ἀντικείμενα, ἅτινα εἰς ἄλλας περιστάσεις καὶ εἰς ἄλλους καιροὺς ἀναφερόμενα, οὐδαμῶς συντελοῦσιν εἰς ὀρησκευτικὴν μόρφωσιν τῶν παρ' ἡμῖν παιδῶν. Τούτων ἕνεκα ἀπαιτεῖται μεγάλη προσοχὴ εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς ὕλης ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς Ἱστορίας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐξ ἧς πρέπει νὰ διδάσκωνται μόνον ἐκεῖνα τὰ μέρη, ὅσα κηρύττουσι τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Σωτῆρος καὶ παριστῶσι ζωηρῶς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν πρὸς ἑαυτὸν, τὸν πλησίον καὶ τὸν Θεὸν καθηκόντων.

Ἡ Καινὴ Διαθήκη διαπρέπει ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις ὀρησκευτικοῖς μαθήμασι κατὰ τὴν μορφωτικὴν δύναμιν, ὡς ὀρθῶς παρετήρησε καὶ ὁ κ. Σκορδέλης, διότι αὕτη περιέχει τὸν βίον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅστις εἶναι μορφωτικώτατος καὶ διαπλαστικώτατος ἰδίως ὅμως μεγίστην διαμορφωτικὴν δύναμιν ἐνέχει ἢ διδασκαλίᾳ τοῦ Χριστοῦ. Τούτου ἕνεκα ὁ διδάσκαλος ὁ διδάσκων τὴν Ἱστορίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης πρέπει νὰ ἐνδιατρίβῃ πλειότερον εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἰδίως εἰς τὴν ἐπιτοῦ ὄρους ὁμιλίαν ὡς διδασκτικωτάτην.

Ἡ Ἱερὰ Κατήχησις, εἶπεν ὁ κ. Σπαθάκης, εἰ καὶ εἶναι μάθημα κατὰ τὸ πλεῖστον τυπικόν, διδάσκον τι πρέπει νὰ πιστεύσῃ δὲ ἀληθῆς χριστιανός, περιέχει ὅμως οὐ σμικρὰν μορφωτικὴν δύναμιν καὶ μάλιστα ἐν τοῖς περὶ εὐσεβείας, περὶ προσευχῆς καὶ περὶ Θεοῦ νόμου. Τούτου ἕνεκα τὰ μέρη ταῦτα τῆς Κατηχήσεως πρέπει ἰδιαζόντως νὰ ἐξετάζωνται καὶ πλατύτερον ν' ἀναπτύσσωνται.

Καὶ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία περιέχει ἀρκετὴν ἀφορμὴν πρὸς ὀρησκευτικὴν μόρφωσιν τῶν παιδῶν. Ὁ παῖς, βλέπων ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ Ἱστορίᾳ τὴν δύναμιν τοῦ χριστιανισμοῦ, τὰ θαυμάσια αὐτοῦ ἀποτελέσματα ὑπὲρ τοῦ καλοῦ τῆς ἀνθρωπότητος¹, ἔτι δὲ τοὺς ἥρωας τῆς χριστιανικῆς

(1) Οἷα εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς γυναικὸς ἀπὸ τῆς δεσποτείας τῶν ἀνδρῶν, ἢ

ὀρησκείας, τοὺς διαλάμπαντας ἐπὶ εὐσεβείᾳ καὶ ἔργοις ἀγαθοῖς; μεγάλην ἀγάπην αἰσθάνεται πρὸς τε τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον. Τούτου ἕνεκα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας πρέπει νὰ παρίσταται ζωηρῶς ἐνώπιον τῶν παιδῶν ἡ εὐεργετικὴ ἐνέργεια τῆς ἐκκλησίας καὶ νὰ καταδεικνύωνται σαφῶς οἱ ἠθικαὶ χαρακτῆρες τῶν ἀγίων ἀνδρῶν. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐμποιεῖται ἄμιλλα πρὸς ἐπίτευξιν τῆς τῶν ἄλλων προκοπῆς.

Μετὰ ταῦτα ὁ κ. Σπαθάκης μεταβαίνει εἰς τὴν πρακτικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ὀρησκευτικοῦ συναισθήματος.

Ὁ κύριος Σκορδέλης, εἶπεν, ὁμιλῶν περὶ πρακτικῆς διεγέρσεως τῶν ὀρησκευτικῶν συναισθημάτων τῶν παιδῶν, περιώρισεν αὐτὴν εἰς τὸν ἐθισμόν τοῦ παιδὸς εἰς τινὰς ἀγαθοεργίας· παρέλειψε δ' ὀλοτελῶς νὰ μνημονεύσῃ τὴν δύναμιν, ἣν ἐξασκεῖ πρὸς ἐξέγερσιν τοῦ ὀρησκευτικοῦ συναισθήματος τὸ παράδειγμα αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου. Διδάξατε, κύριοι, εἶπεν ὁ κ. Σπαθάκης, ὅσα θέλετε ὀρησκευτικὰ μαθήματα καὶ ὅπως θέλετε, οὐδέποτε θέλετε κατορθώσῃ νὰ μορφώσῃτε ὀρησκευτικῶς τοὺς παῖδας ἂν δὲν ἔχητε τὰ ἔργα σας βαίνοντα συνωδᾶ πρὸς τοὺς λόγους.

Μὴ λησμονῆτε, κύριοι, εἶπεν, ὅτι ὁ παῖς καὶ μάλιστα ὁ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, δὲν δύναται νὰ κάμῃ διάκρισιν μεταξὺ διδασκάλου καὶ διδασκαλίας. Οὐδέποτε δύναται νὰ πιστεύσῃ ὁ μαθητὴς ὅτι οἱ λόγοι τοῦ διδασκάλου εἶναι ἀληθεῖς, ὅταν βλέπῃ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἀντιθέτως κείμενα πρὸς τοὺς λόγους του.

Πῶς θέλετε, κύριοι, νὰ πιστεύσῃ ὁ μαθητὴς ὅτι ὁ Θεὸς π. χ. ἀποστρέφεται τὴν ὀργήν, ὅταν βλέπῃ τὸν λέγοντα ταῦτα διδασκαλὸν ὀργιζόμενον; Πῶς θέλετε νὰ πιστεύσῃ ὁ μαθητὴς ὅτι καλὸν εἶναι νὰ συχνάζῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅταν βλέπῃ τὸν διδασκαλὸν αὐτοῦ μὴ ἐπισκεπτόμενον αὐτὴν; Πῶς θέλετε νὰ μὴ βλασφημῇ καὶ μὴ ὑβρίζῃ, βλασφημοῦντος καὶ ὑβρίζοντος τοῦ διδασκάλου;

Ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ ἦναι ἐνώπιον τῶν παιδῶν τύπος καὶ ὑπογραμμὸς ἀληθείας καὶ εὐσεβείας. Πρέπει νὰ ἦναι καὶ νὰ δεικνύηται ὅπως ἦτο καὶ ἐδεικνύετο αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ μέγιστος τῆς ἀνθρωπότητος παιδαγωγός.

Ἴδου, κύριοι, εἶπεν ὁ κ. Σπαθάκης, ὁ σπουδαιότερος λόγος δι' ὃν παρ' ἀπελευθέρωσιν τῆς συνειδήσεως, ἡ προαγωγή τῶν ἐπιστημῶν, ἢ ἱδρυσις σχολείων, καρθυναγωγείων κ τ λ.

ἡμῖν δὲν εὐδοκίμει ἡ διδασκαλία τῶν ὀρθοσκευτικῶν μαθημάτων. Οἱ τὰ μαθήματα ταῦτα διδάσκοντες περιορίζονται ἀπλῶς εἰς μετάδοσιν ὀρθοσκευτικῶν γνώσεων μηδαμῶς θίγοντες τὴν παιδικὴν καρδίαν δι' ἄλλων τι πολλῶν καὶ μάλιστα τοῦ εὐσεβοῦς αὐτῶν παραδείγματος.

Ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ συμπροσεύχηται μετὰ τῶν παίδων ἐν ἱερῷ κατανύξει· πρέπει νὰ συνοδεύῃ αὐτοὺς εἰς τὴν ἐκκλησίαν· πρέπει νὰ κοινωνῇ μετ' αὐτῶν τῶν ἀχράντων μυστηρίων· πρέπει νὰ συναθροίζῃ αὐτοὺς κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν ὅπως ἐξηγῇ εἰς αὐτοὺς καὶ ἀναπτύσῃ τὸ ἀναγνωστὴν Εὐαγγέλιον καὶ τὰ ἀναγνωσθέντα μέρη τῶν ἀποστόλων, ἐτι δὲ ὅπως ἐξηγῇ εἰς αὐτοὺς τὸν βίον τῶν ἁγίων ἀνδρῶν.

Τοιοῦτά τινα ἔπραττον οἱ ἡμέτεροι πατέρες, διὰ τοῦτο δ' ἦσαν καὶ εὐσεβέστεροι ἡμῶν.

Ἐτέρη ἐπίσης σπουδαία αἰτία τῆς παρ' ἡμῖν ἀποτυχίας τῆς ὀρθοσκευτικῆς διδασκαλίας εἶναι καὶ ἡ ἔλλειψις τῆς συγκεντρώσεως τῆς διδασκαλίας, ἣν ἐπίσης παρέλειπεν ὁ κ. Σκορδέλης. Γνωρίζετε, κύριοι, ὅτι πᾶσα διδασκαλία πρέπει νὰ τείνῃ πρὸς διαφόρους σκοπούς, οὓς αὐτὸ τὸ σχολεῖον ἐπιδιώκει. Εἷς ἐκ τῶν σκοπῶν τούτων εἶναι καὶ ὁ ὀρθοσκευτικός. Πρὸς τὸν σκοπὸν ἄρα τοῦτον πρέπει νὰ τείνῃ οὐ μόνον ἡ διδασκαλία τῶν ὀρθοσκευτικῶν μαθημάτων, ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν λοιπῶν μαθημάτων. Τί ὠφελεῖ, κύριοι, ὅταν ὁ μὲν διδάσκαλος τῶν ἱερῶν μαθημάτων ἀγωνίζεται νὰ ἐξεγείρῃ τὸ ὀρθοσκευτικὸν συναισθημα τῶν παίδων, ἐν δὲ τῷ ἐτέρῳ δωματίῳ ἕτερος διδάσκαλος διασαλεύει τὰς ὀρθοσκευτικὰς αὐτῶν πεποιθήσεις; Τί ὠφελεῖ ἔταν ὅ,τι ὁ μὲν οἰκοδομεῖ ὁ ἕτερος ἔρχεται καὶ τὸ καταστρέφει;

Συμπέρασμα. Τούτων οὕτως ἐχόντων φρονεῖ εἶπεν ὁ κ. Σπαθᾶκης ὅτι ὅπως εὐδοκίμησῃ ἡ ἐν τοῖς σχολείοις ὀρθοσκευτικὴ διδασκαλία ἀπαιτεῖται,

1) Ἰκανὸς καὶ χριστιανικῶς μεμορφωμένος διδάσκαλος. 2) Κατάλληλος καὶ πλήρης διδασκαλία τῶν ὀρθοσκευτικῶν μαθημάτων. 3) Πρακτικὴ ἀσκήσις τῶν παίδων εἰς ἐκπλήρωσιν ὀρθοσκευτικῶν καθηκόντων. 4) Χριστιανικὴ συμπεριφορὰ τοῦ διδασκάλου ἐν τε τῷ σχολείῳ καὶ ἐκτὸς τοῦ σχολείου. καὶ 5) Συνδρομὴ ἀποστόλων τῶν μαθημάτων ἐν τῇ ἐξεγέρσει καὶ ἐμπεδώσει τοῦ ὀρθοσκευτικοῦ συναισθήματος.

Ο ΝΕΟΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΠΡΥΤΑΝΙΣ

Πρὸ ὀλίγου χρόνου, ἦτοι τῇ 19 Δεκεμβρίου 1882 ἐτελέσθη μεγαλοπρεπῶς ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου ἐνώπιον πολυπληθοῦς καὶ ἐκλεκτοῦ ἀκροατηρίου ἡ ἐγκυτάστασις τῶν νέων ἀκαδημαϊκῶν ἀρχῶν, καθ' ἣν ὁ μὲν τέως τοῦ Πανεπιστημίου Πρύτανις κ. Ν. Δαρμασκηνὸς ἔδωκε λόγον τῶν ἐπὶ τῆς Πρυτανείας αὐτοῦ πεπραγμένων ἐν τῷ ἀνωτάτῳ τῶν Μουσῶν τεμένει, ὁ δὲ διαδεξάμενος αὐτὸν, κ. Π. Κυριακὸς ἀπήγγειλε τὸν εἰωθότα λόγον.

Ὁ κ. Κυριακὸς, ὀρθῶς ποιῶν, ἐξελέξατο ἀντικείμενον τοῦ λόγου αὐτοῦ αὐτὸ τὸ Πανεπιστήμιον, οὕτινος ἡ ἀνωτάτη διεύθυνσις ἀνετέθη εἰς αὐτόν. Ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ διετύπωσε ὁ κ. Κυριακὸς τὴν εἰκόνα τοῦ ἀληθοῦς Πανεπιστημίου· εἶτα ἀντιπαράβαλλον πρὸς αὐτὴν τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον, κατέδειξε τὰς σπουδαιοτέρας αὐτοῦ ἐλλείψεις καὶ τὸν τρόπον τῆς τούτων Θεραπείας. Ὁ κ. Κυριακὸς, διερχόμενος ἐν τῷ λόγῳ ἐκάστην τῶν τοῦ Πανεπιστημίου Σχολῶν ἀπικρίθημι τὰ διάφορα μαθήματα, ἅπερ, καίπερ σπουδαῖα καὶ ὠφέλιμα, οὐδαμῶς διδάσκονται ἐν αὐταῖς. Πρὸς διόρθωσιν τῶν ἐλλείψεων τούτων καὶ πρὸς προαγωγὴν καὶ εὐδοκίμησιν τῆς Πανεπιστημιακῆς διδασκαλίας συνέστησεν ὁ κ. Κυριακὸς 1) τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταρρυθμισίαν τοῦ ὑψηγοτικοῦ Θεσμοῦ 2) τὴν ἀύξησιν τοῦ τε ἀριθμοῦ καὶ μισθοῦ τῶν Καθηγητῶν καὶ 3) τὴν προσθήκην νέων ἐν ἐκάστῃ Σχολῇ ἐδρῶν καὶ νέων μαθημάτων. Ἰδίως συνέστησεν ὁ νέος Πρύτανις τὴν ὑδρυσιν φυσικῶν, χημικῶν καὶ ἰατρικῶν ἐργαστηρίων, ὧν ἄνευ ἀποβαίνει ἀτελής ἡ τῶν φυσιογνωστικῶν μαθημάτων διδασκαλία καὶ ἄκαρπος ἡ περὶ ταύτας σπουδὴ. Τὰ ἐργαστήρια ταῦτα κατὰ τὸν κ. Κυριακὸν, δύνανται μεγάλως νὰ ἐξυπηρετήσωσι καὶ εἰς τοὺς πρακτικοὺς τῆς πολιτείας σκοπούς. Ὡσαύτως ὑπέδειξεν ὁ κ. Κυριακὸς καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἰδρύσεως ἰδίου κτιρίου διὰ τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Πανεπιστημίου, εἰπὼν ὅτι ὁ χώρος, ὃν κατέχει ἡ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ βιβλιοθήκη μικρὸς ὢν πρὸς περίληψιν ἀπάντων τῶν ἐπιστημονικῶν βιβλίων ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς διδασκαλίαν μὴ διδασκομένων μαθημάτων. Ὁ ῥήτωρ συνέστησε τέλος τὴν ταχεῖαν πλήρωσιν τῶν ὑποδειχθεισῶν ἐλλείψεων καὶ ἐπεκαλέσατο τὴν γενναίαν ἀρωγὴν τῆς τε πολιτείας καὶ τῶν φιλοπόρουσων πλουσίων ἐπειπὼν ὅτι προαισθάνεται ἢ μᾶλλον μαντεύει τὴν ἐν ἐτέρῳ κέντρῳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἰδρυσιν τελειότερου Πανεπιστημίου.

Τὸν ῥήτορα καταβαίνοντα τοῦ βήματος, οὐ μόνον ἐχειροκρότησαν πάντες ἀλλὰ καὶ συνέχαιρον ἐπὶ τῷ σπουδαιοτάτῳ καὶ ἐμβριθεστάτῳ λόγῳ, ὅστις ἀποτελεῖ τὸ πρόγραμμα τῆς ἀκαδημαϊκῆς αὐτοῦ ἐνεργείας.

Ὁ Διδασκαλικὸς Σύλλογος συγχαίρων τῷ νέῳ Πρυτάνει ἐπὶ τῇ παρησιαίᾳ, μεθ' ἧς ὑπέδειξε τὰς διαφορὰς ἐλλείψεις τοῦ ἀνωτάτου τῶν Μουσῶν ἐνδικοιτημάτων, ἐκφράζει αὐτῷ καὶ τὴν ἄπειρον αὐτοῦ εὐγνωμοσύνην ἐπὶ τῇ ἐπισήμῳ καταδείξει τῆς σπουδαιοτέρας αἰτίας, ἧς ἕνεκα χωλαίνει ἡ μέση ἐκπαίδευσις, ἡ ἀποτελοῦσα τὸν ἕτερον τῶν τοῦ Διδασκαλικοῦ Συλλόγου σκοπῶν. Ὁ κύριος Κυριακὸς εἶναι ὁ πρῶτος τῶν Πρυτάνεων ὅστις κατενόησε καὶ ἐκήρυξεν ἀπὸ ἐπισήμου βήματος ὅτι ἄνευ ἰδρύσεως ἰδίας παιδαγωγικῆς ἑδρας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, περιλαμβανούσης ἅπαντα τὰ παιδαγωγικὰ μαθήματα, εἶναι ἀδύνατον νὰ μορφωθῶσι κατάλληλοι καθηγηταὶ πρὸς διδασκαλίαν οἰουδήποτε τῆς μέσης παιδείας μαθήματος. Τὴν ἀνάγκην τῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διδασκαλίας παιδαγωγικῶν μαθημάτων καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ἰδρύσεως ἰδίου παιδαγωγικοῦ φροντιστηρίου ὑπέδειξεν ἄλλοτε εἰς τὸ τῆς Παιδείας ὑπουργεῖον καὶ ὁ Διδασκαλικὸς Σύλλογος ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη δυστυχῶς. Ἡδὴ δὲ μετὰ χάρας καὶ εὐγνωμοσύνης βλέπει τὸν νέον Πρύτανιν ἐπαναλαμβάνοντα τὸ αὐτὸ καὶ εὐχεται ἵνα πρὸς ταῖς λοιπὰς ἐλλείψεις τοῦ Πανεπιστημίου πληρωθῇ καὶ αὕτη χάριν τῆς ἐπιστάμης καὶ τῆς βελτιώσεως τῆς μέσης παιδείας.

Μετὰ τῆς στεντορείας φωνῆς τοῦ νοήμονος καὶ ἀκαμάτου νέου πρυτάνεως κ. Κυριακοῦ ἀνυψοῖ καὶ ὁ Διδασκαλικὸς Σύλλογος τὴν ἀσθενῆ αὐτοῦ φωνήν, ἐπικαλούμενος τὴν ἠθικὴν καὶ ὕλικὴν ἀρωγὴν τῆς τε Κυβερνήσεως καὶ πάντων τῶν φιλομούσων πρὸς βελτίωσιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ Πανεπιστημίου, τοῦ ἀποτελοῦντος τὸν ἐγκέφαλον τοῦ ἑλληνικοῦ σώματος.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Συμφώνως τοῖς διὰ τοῦ ἀναθεωρηθέντος Καταστατικοῦ τοῦ συλλόγου ὁρισθεῖσιν, ἤρξαντο τὸ πρῶτον ἐφέτος τὰ ἐν τῷ συλλόγῳ δημόσια ἐβδομαδιαία ἀναγνώσματα τῆ 9ῃ Ἰανουαρίου. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἐν ὁμηγύρει πυκνοῦ καὶ ἐκλεκτοῦ ἀκροατηρίου, ἐν ᾧ παρήσαν ἐκ τῶν

πρῶτων ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας κ. Κωνστ. Λομβάρδος, ὁ Νομάρχης Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας κ. Ἀναστ. Δημητριάδης, πολλὰ Ἐπίτιμα τοῦ Συλλόγου Μέλη, Διευθύνται ἰδιωτικῶν ἐκπαιδευτηρίων, Πρόεδροι Συλλόγων καὶ ἄλλοι φιλόμουσοι, πρῶτον μὲν ὁ Πρόεδρος κ. Ν. Α. Χαλκιόπουλος διὰ ζωνῆρας καὶ συντόμου ὁμιλίας διεξεληθὼν τὴν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτήτων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἱστορίαν τῶν ἀναγνωσμάτων ἐκήρυξε τὴν ἐναρξίν αὐτῶν, ἐξ ὧν προοιωνίσαστο πολλὴν τὴν ὠφέλειαν καὶ ἠθικὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Συλλόγου, εἶτα δὲ ὁ Πανοσιώτατος Ἀρχιμανδρίτης κ. Σωκρ. Κολιάτσος πρῶτος ἐγκαινίσας τὰ ἀναγνώσματα ἀνέγνω πραγματεῖαν σπουδαιοτάτην «Περὶ τῆς τοῦ λαοῦ παιδείας»

Τῆ δὲ 16 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ὁ Ἀντιπρόεδρος τοῦ Συλλόγου κ. Ἄρ. Σπαθῆκης ἀνέγνω περισπούδαστον πραγματεῖαν «Περὶ τῆς ἐν Γερμανίᾳ τελευταίας τῶν διδασκάλων συνελεύσεως» δι' ἧς κατέληξεν εἰς τὴν εὐχὴν, ἵνα ποτὲ διὰ τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου κατορθωθῇ νὰ συνέλθωσιν ἐν Ἀθήναις οἱ ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλευθέρας καὶ δούλης Ἑλλάδος Ἕλληνες διδασκαλοὶ εἰς κοινὸν συνέδριον, μιμούμενοι τὸ παράδειγμα τῶν κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος συνελθόντων ἑλλήνων ἱατρῶν.

Τῆ 22α τοῦ Ἰανουαρίου ὁ ἑταῖρος καὶ ἱερεὺς ἐνταῦθα κ. Ἰω. Μαρτίνος ἀνέγνω πραγματεῖαν «Περὶ τῆς θείας καὶ ἀνθρωπίνης σοφίας καὶ τίς ἀληθῆς σοφός.»

Τέλος δὲ, τῆ 30 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἀποφασίσαντος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ἵνα ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου καθιερωθῇ νὰ τελῆται ὑπὸ τοῦ Συλλόγου ἐπέτειος ἑορτὴ ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῶν τριῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς διδασκάλων καὶ Ἱεραρχῶν, ἀνετέθη δὲ τῷ ἑταίρῳ τοῦ Συλλόγου κ. Ἰγν. Μοσχάκη ν' ἀπαγγείλῃ τὸν πανηγυρικὸν, ἐν ᾧ κατέδειξεν ὅτι παιδεία καὶ θρησκεία συνδέονται μετ' ἀλλήλων ἀναποσπᾶστως, διότι καὶ ἡ ἀληθῆς παιδεία ἐπιδιώκει τὸν σκοπὸν, ὃν καὶ ἡ θρησκεία ἐπιδιώκει, ἥτοι τὴν ἠθικοποίησιν τοῦ ἀνθρώπου.

Οὕτω συνετελέσθη πλήρης ὁ διὰ τοῦ εἰδικοῦ προγράμματος τοῦ Διοικ. Συμβουλίου ὁρισθεὶς κύκλος τῶν ἀναγνωσμάτων τοῦ λήξαντος μηνὸς Ἰανουαρίου.

Καταχωρίζομεν δ' ὧδε τὸ πρόγραμμα τῶν ἀναγνωσμάτων τοῦ ἔτους τούτου πρὸς γνῶσιν τῶν ἀπανταχοῦ ἑταίρων.

ΔΗΜΟΣΙΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ.

Τὰ δημόσια ἀναγνώσματα τοῦ ἔτους τούτου (I' τοῦ Συλλόγου)
ὀρίζονται ὡς ἑξῆς :

Ἐναρξίς αὐτῶν τῆ 9 Ἰαν. ἔ. ἔ. ἡμέρας Κυριακῆ καὶ ὡρᾶ 8ῃ τῆς ἑσπέρας.

- 9 Ἰανουαρίου ὁ κ. Σ ΚΟΔΙΑΤΣΟΣ (Ἄρχιμανδρ.) Περὶ τῆς τοῦ λαοῦ παιδείας.
15 » ὁ κ. ΔΡ. ΣΙΑΘΑΚΗΣ Περὶ τῆς ἐν Γερμανίᾳ τελευταίας τῶν διδασκάλων συνελεύσεως.
22 » ὁ κ. Γ. ΜΑΡΤΙΝΟΣ (Πρεσβύτερος) Περὶ τῆς θείας καὶ ἀνθρωπίνης σοφίας.
30 » ὁ κ. ΓΡΝ. ΜΟΣΧΑΚΗΣ Δόγον ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ Συλλόγου.
1 Φεβρουαρίου ὁ κ. Γ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗΣ Περὶ τῆς μουσικῆς τῶν δημοτικῶν ἑσπερίων μετὰ χοροῦ παιδῶν.
5 » ὁ κ. ΧΑΡ. ΠΟΥΛΙΟΣ Περὶ τοῦ σχολείου ἐν σχέσει πρὸς τὴν πολιτείαν, τὴν ἐκκλησίαν, τὴν κοινότητα καὶ περὶ διδασκάλου.
12 » ὁ κ. ΧΡ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς παιδαγωγικῆς διδασκαλίας.
5 Μαρτίου ὁ κ. Δ. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ Ἐγκέφαλος καὶ ψυχῆ, ἢτοι φυσιολογικαὶ ἔρευναι καὶ θεωρίαι περὶ τῆς φύσεως καὶ οὐσίας τῶν ψυχικῶν δυνάμεων.
15 » ὁ κ. ΧΡ. ΜΑΝΤΖΑΚΟΣ Περὶ τῆς χρησιμότητος τῆς φιλοσοφίας.
19 » ὁ κ. ΣΠ. Η. ΔΑΜΠΡΟΣ Ἡ ἐκπαίδευσις παρὰ Βυζαντινοίς.
26 » ὁ κ. Γ. ΜΕΣΟΛΩΡΑΣ Περὶ Ἐκκλησίας.
2 Ἀπριλίου ὁ κ. Ν. ΑΠΘΣΤΟΛΙΔΗΣ Περὶ σεισμῶν.
9 » ὁ κ. ΓΡ. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ Οἰκώδικες τῶν ἠθικῶν τοῦ Πλουτάρχου.
22 » ὁ κ. ΔΗΜ. ΚΟΝΔΥΛΗΣ Περὶ τῆς λέξεως «δικός».
30 » ὁ κ. Γ. ΑΡΓΥΡΙΑΔΗΣ Τίνα τὰ αἴτια, δι' ἧς χωλαίνουσι τὰ τῆς μέσης παιδείας.
7 Μαΐου ὁ κ. Ν. Α. ΧΑΛΚΙΟΠΟΥΛΟΣ Περὶ Λοκρῶν.
14 » ὁ κ. Α. Γ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ Ἐκ τοῦ δράματος Ὀδυσσεύς Ἀνδρούτσου.
21 » ὁ κ. Γ. Α. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Περὶ τῆς Ποθαγορείου ἑταιρίας ἢ συστήματος.
28 » ὁ κ. Γ. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ Τὰ κατὰ τοὺς γάμους νεοελληνικὰ ἦθη καὶ ἔθιμα παρ' Ἀλαγωνίους.

Ἐπάρχουσι καὶ ἄλλα ἀναγνώσματα, ἅτινα θέλουσι κανονισθῆ δι' εἰδικῶν προκηρύξεων καθ' ὀρισθησομένης ἡμέρας

Ἐν Ἀθήναις τῆ 1 Ἰανουαρίου 1883.

Ὁ Πρόεδρος

Ν. ΧΑΛΚΙΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς
Γ. Γ. ΔΕΡΒΟΣ.

Ἐν δὲ ταῖς εἰδικαῖς συνελεύσεσιν ἐπερατώθησαν αἱ ἐπὶ τοῦ πρώτου μέρους τοῦ Α'. ζήτηματα, ἢτοι τῆς θρησκευτικῆς τῶν νέων μορφώσεως συζητήσεις, ἐξακολουθήσασαι τακτικῶς ἀπὸ τῆς 14 Νοεμβρίου καὶ λήξασαι τῆ 26 Ἰανουαρίου. Ἐν δὲ ταῖς κατόπιν γενησομέναις εἰδ. συνελεύσεσιν θέλουσιν ἀσχοληθῆ οἱ ἑταῖροι ἐπὶ τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ Α'. ζήτηματος ἢτοι τῆς ἠθικῆς καὶ ἐθνικῆς μορφώσεως τῶν νέων.

Σχετικῶς ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο ἔπεμψε καὶ ὁ ἐν Χίῳ ἑταῖρος Γ. Ρεβελῆς διατριβὴν, ἣτις ἀναγνωσθήσεται ἐν προσεχῇ συνελεύσει τῶν ἑταίρων καὶ δημοσιευθήσεται διὰ τοῦ «Πλάτωνος» ἐν ταῖς πρακτικαῖς.

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον ἐν ταῖς τεταγμέναις συνεδριάσεσιν συνεληθὲν ἀσχολήθη εἰς τὰ τῆς ἐν γένει διοικήσεως τοῦ Συλλόγου, καὶ εἰς τὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ «Πλάτωνος», κατέστησε δὲ εἰς τινὰς πόλεις Ἀνταποκριτὰς τοῦ Συλλόγου, κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς συνελεύσεως τῶν ἑταίρων, πρὸς εἰσπραξίαν τῶν πολλῶν καθυστερουμένων ἀπὸ παρελθόντων ἔτῶν συνδρομῶν τοῦ τε Συλλόγου καὶ τοῦ Πλάτωνος· διὰ δὲ προσηκούσης ἐνεργείας παρὰ τῷ φιλομούσῳ Ὑπουργῷ τῆς Παιδείας κ. Κωνσταντίνῳ Λομβάρδῳ ἐπέτυχεν, ἵνα ἐκδοθῆ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου ἐγκύκλιος πρὸς πάντας τοὺς διδάσκοντας παντὸς βαθμοῦ, δι' ἧς παροτρύνονται οὗτοι νὰ ἐγγραφῶσιν ἑταῖροι τοῦ Συλλόγου, ὡς τὰ μάλιστα ὠφελίμου τῆ τε παιδείας καὶ τῆς λειτουργοῦ αὐτῆς. ἔχει δ' ἡ ἐγκύκλιος οὕτω:

Ἄριθ. Πρωτ. 44082.

Περίληψις.

Διεκπ.

Περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Διδακταλικοῦ Συλλόγου.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τοὺς γυμνασιάρχας, διευθυντὰς Διδακταλίων, καθηγητὰς, σχολάρχας, ἐλληνοδιδασκάλους καὶ δημοδιδασκάλους.

Συνέστη, ὡς γνωστὸν ὑμῖν, ἀπὸ δεκαετίας ἐν Ἀθήναις Ἑλληνικὸς διδακταλικὸς Σύλλογος, σκοπῶν τὴν βελτίωσιν τῆς μέσης καὶ κατωτέρας παιδείας καὶ τὴν εὐημερίαν τῶν ταύτης λειτουργῶν ἀπὸ τετραετίας δ' ἐκδίδει μηνιαῖον περιοδικὸν σύγγραμμα, τὸν «Πλάτωνα», οὗ τινος ἡ ὕλη εἶναι ὠφέλιμος παντὶ μὲν φιλομαθεῖ μάλιστα δὲ ὑμῖν τοῖς ἐπαγγελιομένοις τὸ ὑψηλὸν τοῦ διδασκάλου ἔργον.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ πραγματώσις τῶν ἠθικῶν καὶ ὑλικῶν ὠφελειῶν, ὡς ἀξιοπαίνως προτίθεται ὁ εἰρημένος Σύλλογος, καὶ τὰς ὁποίας πολλάκις πολυλαχῶς ἐπεδείξατο ἐξῆρτηται κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τῆς ὑμετέρας συνδρομῆς, συνιστῶμεν ὑμῖν ἵνα παράσχητε αὐτῷ τὴν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν ἡμῶν συνδρομὴν, ἥτις ἀναμφιλέκτως θέλει συντελέσει εἰς μείζονα ἐπιτυχίαν τοῦ ἐθνωφελοῦς αὐτοῦ σκοποῦ, καθ' ὅσον δὲν θὰ δυνήθῃ ὁ Σύλλογος νὰ περάνῃ τὴν ὑψηλὴν ἀποστολήν του, ἂν μὴ τύχῃ τῆς συνδρομῆς τῶν ἀπανταχοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ διδασκάλων, καθήκον ἐχόντων καὶ εἰς τὸν Σύλλογον τὴν ἑαυτῶν συνδρομὴν νὰ παράσχωσι καὶ διὰ τῆς ἐγγραφῆς νέων συνδρομητῶν τὴν ἐκδοσιν τοῦ περιοδικοῦ ὑλικῶς νὰ βοηθήσωσιν.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 15 Δεκεμβρίου 1882.

Ὁ Ὑπουργός

Κ. ΛΟΜΒΑΡΔΟΣ.

Σ. Μ. Παρίσης.

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ

Καὶ ἄλλος τῶν Μουσῶν Θεράπων ὑπὲρ τῆς διαπλάσεως καὶ διανοητικῆς μαρφώσεως τῶν νέων μοχθήσας, ὁ ἐν Ἀργοστολίῳ τῆς Κεφαλληνίας Καθηγητῆς καὶ ἑταῖρος τοῦ ἡμετέρου συλλόγου ΜΙΧΑΗΛ ΓΚΙΟΛΜΑΣ ἀπέλιπε ἐσχάτως τὸ ζῆν, νέος τὴν ἡλικίαν, πάσχων ὑπὸ νοσήματος ἀνιάτου. Οὐ μόνον δὲ Καθηγητῆς δοκιμώτατος, ὡς οἱ τὰ κατ' αὐτὸν καλῶς γινώσκοντες ἀναμολογοῦσιν, ἀλλὰ καὶ ἐκδότης κράτιστος συγγραφέων ἀπεδείχθη, ὡς ἔστι γινῶναι ἐκ τῶν ὑπὸ τούτου ἐκδομένων ὀλίγων ἔργων ἥτοι τοῦ βίου Ἀγίδος καὶ Κλεομένους τοῦ Πλουτάρχου, τοῦ ὑπὲρ τοῦ Μανιλλίου νόμου λόγου τοῦ Κικέρωνος καὶ τοῦ ὑπὲρ Ἀρχίου τοῦ ποιητοῦ ἔτι δὲ καὶ ἐκ τῶν περὶ ἀγωγῆς τῶν νέων ἐν τῷ ἡμετέρῳ «Πλάτωνι» καταχωρισθειῶν διατριβῶν του. Εἶχε δ' ἐτοίμους πρὸς ἐκδοσιν, ὡς ἐγνώσθη, πολλάς ἐπιστολάς τοῦ Κικέρωνος μετὰ εἰσαγωγῆς ἱστορικῆς τὸν Α' καὶ Β' φιλιππικὸν τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως καὶ τινὰς τοῦ Πλουτάρβιους, ἀλλ' ὁ θάνατος προλαβὼν ἐστέρησε τὴν Ἑλληνικὴν νεότητα τούτῳ φιλοπόνου καὶ χρηστοῦ διδασκάλου.